

هاوسەرگیری سەرکه و نوو

منتدی اقرأ الثقافى

www.iqra.ahlamontada.com

ئاماده کردنى : دکتۆر ابراهيم طاهر معرفى

یۆدابه زاندهی جوژمه‌ها کتیب: سه‌ردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

په‌رێ داتلود کتایه‌های مه‌خه‌لف مه‌راجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

هاوسه رگيرى سه ركه وتوو

ناسنامه‌ی کتیب:

ناوی کتیب:

نام‌ساده‌کردنی:

نه‌خشه‌سازی ناوه‌وه:

سالی چاپ:

ژماره‌ی سپاردن:

هاوسه‌رگیری سه‌رکه‌وتوو

دکتور ابراهیم طاهر معروف

کومپیوته‌ری نارین (کامران رفیق)

۲۰۱۵ ز

(۱۹) ی سالی (۲۰۱۵) ی پئدرلوه.

هاوسه رگيرى سه ركه وتوو

ناماده كردنى

دكتور ابراهيم طاهر معروف

پسپويى تهنندروستى كومه ل

دكتورا له دراستى ئيسلامى

۲۰۱۵/۱۴۳۵

پیشکش بہ :

ہم موٹو خوشک و برائانہی ہولڈ دہن کہوا پرؤسہی
ہاوسہرگریہ کہیان سہرکہوتوو بیٹ

بەناۋى خۋاى گەورە مېھرىبان وسۇپاس و ستايش بۇ خاۋىنى ھەردوۋ جېھان و سەلات و سەلامىش لە گىيانى پاكى پېغەمبەرى پېشەواۋ درودو رەحمەتىش بۇ ھاۋەلان و شوپىنكەۋتوان تاۋەكو كۆتايى زەمان.

بىرۋەكەى نوسىنى ئەم بەراۋە دەگەرپىتەۋە بۇ سالى ۲۰۱۲ كەۋا دەزگاكەمان (دەزگاي بەيان بۇ گەشەپىدانى مەۋىي) پەرۋەزىيەكى پېشكەش بە بەرپەۋەبەرايەتى رېڭخراۋە ناھكۈمىيەكان كەرد بەناۋى (بەرەۋ سەرگەۋەتنى پەرۋەزىيە ھاۋسەرگىرى) بەلام ئەۋ پەرۋەزىيە بۇمان دەرنەچۈۋ نەمانتۋانى ئەنجامى بىدىن، چۈنكە لەۋ كات دەزگاكەمان تەنھا مۇلەتى بەغداى ھەبۋو ، بۇيە پىيان راگەياندىن كەۋا ناتۋان لە ھەلپۇزاردنى پەرۋەزىيە كوردستان بەشدارىن ، بەلام پەرۋەزىيەكى نەزىك لەۋ پەرۋەزىيە بۇ دەزگاي (سۆز) دەرجۈۋ.

لەبەر گەنگى ئەۋ پەرۋەزىيە لەسالى ۲۰۱۲ ھەماھەنگى كرا لە نىۋان دەزگاي بەيان و دەزگاي سۆز بۇ پېشكەشكەردنى ئەۋ پەرۋەزىيە بۇ بەرپەۋەبەرايەتى رېڭخراۋە ناھكۈمىيەكان كە نىزامان ۋابۋو چەند خولېكى يەك لە دۋاى يەك بۇ ئەۋ كەسانە بېگەينەۋە كە پەرۋەزىيە ھاۋسەرگىرى ئەنجام دەدەن بە ھەردوۋ رەگەزەۋە و تىايدا چەند ۋانەپەك بوترپىتەۋە لەلەيەن پىسپۇران بۇ ماۋەى چۈۋا رۇز، لە بۋارەكانى كېشەى كۆمەلەيەتى و ئابۋورى تەندروستى و ياسايى، دۋايى بېرۋا نامەش پېشكەش بە بەشداربۋوان بىكرىت، ۋە نامىلەكەيەگىش چاپ بىكرىت لەسەر ئەۋ كېشانەۋ چۈنەيتى چارسەرگەردنى و داپەشېكرىت بەسەر بەشداربۋوان. پاش ئەۋەى ژمارەيەكى زۇر لە خەلگان بەشداربۋوان و ماۋەى دوو سال تېپەرى بەسەر ئەۋ پەرۋەزىيە دەست دەگەين بە لېكۆلەينەۋە لەسەر بەشداربۋوان تاۋەكو بزانين ئەۋ جۆرە خولانە كار كەرى ھەبۋوۋە لەسەر كەمكەردنەۋەى كېشەكان و كەمكەردنەۋەى پىژەى تەلاق ۋجىابۋونەۋە. چۈنكە ئەۋ جۆرە خولانە كارىگەرى زۇر ئىجابى ھەبۋوۋە لە ۋلاتانى مالىزىياۋ سەۋدىيەۋ ھەندى ۋلاتى تر لەسەر كەمكەردنەۋەى پىژەى تەلاق.

بەللام بەمداخموە لە سالى ۲۰۱۴ لەبەر بارى سياسى و ئابوورى ناوچەكە ھاوگارى پرۇژمگان دواخران بۇ كاتىكى ناديار، ھەر بۆيە بىرمان كرىموە لە جياتى ئموە ھمول بدمين پەراوڭك لەسەر ئمو كىشەو چارسەر مگانان چاپ بكمين و دابەشى بكمين بەسەر ئمو كەسانەى كەوا پرۇسەى ھاوسەرگىرى ئەنجام دەدمن بە خۇرايى تاومكو لە داھاتوودا لە ژيانى ھاوسەرىتى و خىزانداريدا سوودى لىومر بگرن و بە ھىواى كەمكر دنەومى رىژمى كىشەو ناكۆكيەگان و كەمكر دنەومى رىژمى تەلاق و جىابوونەومە.

بەرنامەى دارشتنى ئمو پەراوە برىتى يە لە دابەشكر دنى پەراومكە بۇ چەند بەمشىك:

بەشى يەكەم: باسى پىناسەى خىزان و ھاوسەرگىرى و گرنگى خىزان و پىرۇزى و رىژمى ئمو پرۇسەىە لە ئاينى ئىسلام و ئاينە ئاسمانىەگان.

بەشى دووم: لەو بەمشەدا لە باسى يەكەم، باسىكى دوورو درىژمى كىشە كۆمەلايمتەگان و ئابوورىەگان دمكات كە لەلايەن چەند پىسپۆرىكەومە نوسراومە بىروبۇچوونى ھەريەكيان بە جيا نوسراومە دربارمى خىزان و كىشەگان و چارسەريان، وە ئمو جۆرە كىشانە رىژمى لە ھەموو جۆرەگانى ترى كىشەگان زياترە. لە باسى دوومەدا باسىكى كورتى ھەندى لە سوودمگانى ئمو كىشانە دمكات بۇ زياتر پتموبوونى پەيوەندى نىوان ھەردوو ھاوسەر و زياتر لىك تىگەيشتيان.

بەشى سىيەم : باسى كىشەگانى تەندروستى دمكات لەگەل چارسەريان.

بەشى چوارەم: باسى ياساگانى پەيوەست بە ھاوسەرگىرى دمكات. ئەوانيش زۇر پىويست و گرنگە كەوا ھەردوو ھاوسەر زانىريان دربارەى ھەبىت تاومكو ھەر برپارىكى دا زانىارى لە سەر ھەبىت و بەلگەدار بىت.

بەشى پىنجەم و كۆتايى: باسى يەكەم: ھەندى ئامارى شارى بەغداو شارمگانى تر (بە ھاوگارى ھەندىك لە دۆست و برادەران لە شارى بەغدا)، و باسكر دنى چىرۆكى ھەندى لەو كەسانەى پرۇسەكەيان ھەرسى ھىناومە جىابوونەومە، بۇ ئموەى دمرسى لىومر بگرن. لە باسى دوومەدا ، ئامارى ژمارى ئەوانەى ھاوسەرگىريان ئەنجامداوە لەشارى ھەولپرو ژمارى ئەوانەى جىابوونەومە و ديارىكر دنى ھۆكارمگانان و رىژمى ھەر يەكك لەو ھۆكارانە.

لەم پەراومدا نەمانويست بچينە ناو چۆنيەتى ئەنجامدانى ئەم پرۇسەىە بە درىژمى، چونكە لە ھەموو سەردەمەگان لە ھەر نەتمومىەك و ئاينىك لە كۆن و نويدا وە ئەم پرۇسەىە گرنگى

پىدراۋمو بىنەماي ئاينى وکۆمەلايەتى و كەلتورى ھەبوۋە لە بابلىيەكانەۋە(بەتايىبەتى لە سەردەمى
حامورابى و ۲۸۲ ياساگەي)، بگرە بۆ مىلىيەكان و لەناو ئاينى زەردەشت و بوزيەكان و ھىندۇسەكان
و گرىك و رۆمەكانى بىتپەرسى و ئاينى يەھودى و مەسىحىيەكان و تاۋەكو دىگاتە كەمە نەتەۋەكان
و ئاينە دەستكردەكان.

لە كۆتايىدا بەھىۋاي ئەۋمى گەۋا ئەم پەراۋە سوۋدەمەند بىت بۆ ھەموو خوشك و برا
گەنجەكانمان گەۋا پىرۇسەي ھاسەرگىرى ئەنجام دەمەن و دوور بن لە كىشەۋ ناكۆكى، زيانلىكى پىر
لە خۇشى و گامەرانى بەسەر بەرن.

ئامادەكردنى د. ابراهيم طاهر معروف

ھەولير، ۲۵/۱۱/۲۰۱۴

به شی یه که م

پیناسه ی هاوسه رگیری و خیزان و گرنگی
نهم پرؤسه یه و ناما نجه کانی

باسی یه که م:

پیناسه ی هاوسه رگیری

باسی دووهم:

گرنگی پرؤسه ی هاوسه رگیری و ناما نجه کانی

باسی سییه م:

بنه ماکانی دامه زرانندی خیزانینکی

ناسووده و سه رکه وتوو

باسی چواره م:

کاریگه ری خیزان له سه رمندانه کان

باسی یه کهم: پیناسهی هاوسه رگیری

پیش هاتنه سهر باسی پیناسهی هاوسه رگیری و خیزان به باشمان زانی کهوا بزانی خیزان له رووی زمانه وانی له چیموه هاتوو.

له رووی زمانه وانیدا خیزان هاتوو له : ووشهی (بهند) (الأسر، یأسره، أسرا، إسارة، واسارا)، واته بهندی کرد، بهند کراو، واته خیزان: وک بهند کردنیکی خوویستهو خهک همولی بۆ دمدات، چونکه وک قه لغانیک واته بۆ همدوو رهمگهز و له میانهی ئهوشمویه بهرژموندی هاوبهش دیته جی و هیچ کامیک له دوو رهمگهزه ناتوانی ئهو بهرژموندیه دهمته بهریکات بهبی ئهو چوونه ناو بهندو بهیمان و به ئینمویه.

خوای گهوره هموو شتیکی به جووتی دروستکردوه، واته بوونه مورانه له پیکهاتهوه جووتن، ئاده میزادیش یه کیکه لهو بوونه مورانه که به جووت دروستبوون بۆیه پیویسته بهیومندی توند ههبی له نیوانیان ﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِثُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ یس:

۳۶

بهرام بهر به وشهی (الأسرة) وشهی (العائلة) ههیه واته بزوی دابین کردن، واته همولدان بۆ دابین کردنی رزق و رۆزی وژیانی ئههنا مهکانی خیزان. له زمانی عمره بیدا به: عال عیاله عولا عؤولا، اعمال وأعول إذا کثر عیاله.

له قورنانی پیرۆز وشهی خیزان (الأسرة) نه هاتوو به لām له حیاتی ئهو وشهیه وشهی (الاهل) واته کهس وکار بهکار هاتوو. خوای گهوره دهمرموی: ﴿قُلْنَا قُتِيْ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيْكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾ القصص: ۲۹ ، ﴿وَجَعَلْ لِيْ وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي﴾ طه: ۲۹

ههرومه له قورنانی پیرۆز مندال و نهوو وهجه هاتوو کهوا ئهمانهش بهگشتی خیزان پیکه دهینن وک له سورمتی النحل: ۷۲ دا هاتوو.

خیزان پمت و داویتی توندو بهیمانیتی به هیزه و بهیومسته به فیرمت و سۆزو میهرمانی بهروردگاره، ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِيْ ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ الروم: ۲۱

له قورئانى پەرۋزدا ھاتوو ھەوا پەرۋسەى ھاوسەرگىرى بىرىتىھ لە پەيمانىكى توند (مىثاق)،
 واتھ زۆر بە ھىزىترە لە ھەمد و پەيمانى ئاسايى كە لە نىوان خەلگەكان دەبەستى لە كاتى
 مامەلەكرىندا. ﴿وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنُ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾ سورة النساء: ۲۱
 بۇ ئەمەى پەرۋوگەمەمان زانستىانە بىت و لە راستىھە نىزىك بىت پەيموندىمان كەرد بە
 چەند مامۇستايەكى زانكۇ بۇ ئەمەى ھاوکارمان بن لە پەيدانى زانىارى دەربارى خىزان و
 ھاوسەرگىرى و كىشەكانيان. بەرىز دكتور عبدالله خورشيد لەسەر پەيناسەى ھاوسەرگىرى و خىزان
 دەلى:

بۇ ئەمەى بزائىن لە پروى كۆمەلەيتەمە خىزان چى يە و بنەما كۆمەلەيتەمەكان و
 رەھمەندو كارىگەرىيە كۆمەلەيتەمەكانى چىن؟ لە سەرھاتوھ پەيوستە بزائىن زانايانى بوارى
 كۆمەلەيتەى و بەتايبەيتىش كۆمەلەئاسى چۆن دەروان و چۆن پەيناسەيان كەردوھ؟

لە راستىدا نىمە ناتوانىن لىرەدا ھەموو پەيناسەكانى ئەو دەزگايە گەنگە بىخەينە روو، بەلكو
 ھەول دەدەين چەند پەيناسەمەكى گەنگ و ھەمەلەين بىخەينە روو، تاوگو لە ميانى ئەو
 پەيناسەنەو، خەسەلت و لەينەكان و ئەرك و گەنگى ئەو دەزگا كۆمەلەيتە پەيوستە روون بىكەينەو.

زانايەك بە ناوى(ولىم ستيفنس) خىزان وا پەيناسە دەكات: كە يەكەيمەكە لەسەر رىتكارى
 كۆمەلەيتەى دامەزراوھ بە پشت بەستن بە ھاوسەرگىرى و لە خۇگەرتنى ماف و ئەركەكانى باوگەيمەى و
 پەيكەمە زيانى ھەردو ھاوسەر و مەندەكانيان و پەبەندى ئابوورى بەرامبەر لە نىوان ژن و مەرددا.

زانايەكى تر بەناوى (جۆرج ئاللىن) دەلى: خىزان يەكەيمەكى سەربەخۆيە، ئەندامەكانى بە
 پەيوستەى خۆين پەيوستەى يەكەرن و لە خانوويەكدا پەيكەمە دەژىن... و كاروبارى كۆمەلەكارى
 ھاوبەش ئەنجام دەدەن.

بە شىۋەمەكى دىكە (فان شىلد) ئامازە بە خىزان دەكات كە بىرىتىھ لە زيانى پەياو و ژنىك
 پەيكەمە لە سەر بنەماى پەيوستەى ھاوبەش كە كۆمەلەگە رىگەى پەداوھ چەند ماف و ئەركەكى
 كۆمەلەيتەى لىدەكمەيتەمە لەگەل چاودىرى و پەروەردى ئەو مەندالەنى لەو پەيوستەىمە بەرھەم
 دەن. ھاوسەرگىرى پەيناسەى زۆرى ھەمە كە لىرەدا بوارى ئەومەمان نىھ ئامازە بە پەيناسەو بۇ چوونە
 جىياچىكانى بىكەين، بەلام بە پەي زۆرىمە پەيناسەكان، ھاوسەرگىرى لە شىۋەمەكى ئاسايدە، بىرىتىھ
 لە پەيوستەىمەكى ياسايى لە نىوان پەياو و ژنىكى پەيكەشتو كە كۆمەلەئەك ماف و ئەركى لەسەر

دادمەزىرى. ھەروھە بىر پىئاسە كراۋە كە: بىرىتى يە لە پىمىنانىك كە لە رىنگىمەۋە خىزان پىك دىمىنرى، واتە سەرتايتىكى ياخود پىشەكىمىكى سىروشتى يە بۇ خىزان، ھەرچەندە سىروشتى ئەۋ جۇرە پىمىنامىش لە كۆمەلگەمەۋە بۇ كۆمەلگەمەكى دىكە دىمىنرى.

هاوسەرگىرى بە بۇچوونى زۆربەى زانايان، دىزگايەمكى كۆمەلەيتى گىرنگە، ھوكىم و ياسا و بىھەى تايىبەت بەخۇى ھەمە، لە كىلتورىكەۋە بۇ كىلتورىكى دىكەش جىاۋازى و تايىبەتمەندى خۇى ھەمە.

لەۋ پىئاسانەى سەرمەۋە دىمكىنە ئەۋەى كە خىزان: بىرىتىە لە بونىادىكى كۆمەلەيتى كە لەسەر پەيۋەندى خىزمايتى دامەزراۋە (پەچەلەك و ھاسەرگىرى)، لە كۆمەلەك پەيۋەندى كۆمەلەيتى كە فەرمەنگى كۆمەلگە دىستىشانيان دىكات، لە نىۋان ئەۋ خىزانەى پىكەۋە دىزىن و كارلىك دىكەن، ۋەك يەكەمەكى يەكگىرتو.

هاوسەرگىرى ۋەك دىزگايەمكى كۆمەلەيتى: ھاسەرگىرى ئەۋ دىزگا كۆمەلەيتەمە كە رىنگە بە دوو مەۋى پىگىشتوۋ دىدا كە سەر بە دوو رەگەزى جىاۋازن (نەۋمى) كە خىزان پىكەۋە بىنن ۋەپىكەۋە بىزىن. بەلگە زاورىش بىكەن و ۋەچە بىخەنەۋە، ئەۋ ۋەچەمەش بە تاك و توخى ئەۋ دىزگايە بىزانرى و لەلەين كۆمەلگەۋە دانى پىداىنرى. ھاسەرگىرى پەيۋەندىمەكى شەرىى ياخود ياساى يان كۆمەلەيتە كە كىلتورى كۆمەلگە دانى پىدادەنى.

شاينەى باسە كە ھاندەرى ھاسەرگىرى گىرنگىمەكى زۆرى ھەمە بۇ بىناغە لەسەر دانانى پەيۋەندى و رەفتارى ھاسەرمان لە نەينەدا. بۇ بىرەمبەۋەنى زىانى ھاسەرگىرى و دووربەۋەن لە كىشەۋ مەترسىمەكان، گىرنگە ھەندىك خەسەلت لە ئافرىدا بىۋەنى ھەبىت. ئەۋ خەسەلتە بىنەپتىانەش كە لە ئافرىدا ھەبى، جۋانى و ئايندارى و كچىتى و تەمەنىكى دىارىكراۋە يان نىزىكە لە تەمەنى كۆرەكە. لە كۆرەشدا ئايندارى و ئاكارى بىرەۋە تۋانەى بىرەۋەندى خىزان خەسەلتى بىنەپتىن، بى گومان لە ش ساغى ۋەتەندىستى جەستەمى و دىرونىش مەرجىكى گىرنگ و پىۋىستە بۇ ھەر يەكەكىيان.

لەۋ بارمەۋە د. ەمر پەتى دىلى:

هاوسەرگىرى: پەۋسەمەكە كە لەبەردەم خەلگىدا دىبەستىت بۇ تەرخانكرەنى سىقەتە سەرمەكەكانى خۇشەۋىستى بۇ يەكتە. دىتۋانەى بىنن (ھاسەرى) واتا: ھابەشى لە سەرىن

(باليف) ، (سەرىناۋ). ياخود ھاۋىيەشى سەرجى، بىمۇتايەمكى تەر ھاۋىيەشى لە ژيانى خىزانىدا. لە ھاۋىيەمكى پەيمانى ئارامبەخشى، ئارمىزۇ دىگۇرېت بۇ خۇشەۋىستى. لە لايەمكى تەرۋە ھاۋىيەمكى پىۋەرە بۇ خۇشەۋىستى و گەشەمكى، چۈنكە بە بىرەمۋى لە ھەمۇلەيە بۇ بىمۇستەھنىنى يەمكىۋىنى راستەقىنە لە نىۋان ھەردو خۇشەۋىستەمكى.

پەيمانى ھاۋىيەمكى: بىمۇشەركىي و ئاھەمكى بۇ دىگۇرېت، دوو خۇشەۋىستەمكى لە بىرەمبەر نۆنەھەنى ھەمۇلەيە (ئىنجا شارسەنى بىت ياخود ئاينى ياخود ھەردوگىيان) بە ئامادىۋىنى گەۋەي دەرمان رادەگەمەن و دەرەيەپەن. لەمەر ئەمۇ مەۋۇ بە سەۋىتى خۇي بۈۋەمەۋىتى كۆمەلەيە، بۇيە پەيمانى ھاۋىيەمكى چەسپاۋى خۇي و مەست ئاھەنىت تەنھا بە راگەيانىنى نەبى بىرەمبەر بە كۆمەلەيە خەلگە.

كۆمەلەيە لە زانايانى تىرى كۆمەلەنەسى پىنەسى خىزان بەم شىۋەيە دىگەن: خىزان بىرەيە لە خانەيەمكى زىندو، پىكەتوۋە لە باۋك و دايك و مەندەلەمەن، يان تەنھا پىكەتوۋە لە دايك و باۋك، ھەيەمكى لە ئەندەمانە رۇي تايەمكى خۇي ھەيە لە كەيان و بۈۋى ئەمۇ خىزانە، كارىگەريان لەمەر خىزان ھەيە ۋەيان خىزان كارىگەرى لەمەر ئەمۇ تاكە ھەيە.

لە زانەسى كۆمەلەنەسى، خىزان ئەمۇ خانە سەرمەيە لە كۆمەلەگە وگەنەپىن پىكەتەي سەرمەيەيە، ۋەپىكەتوۋە لە چەند تاكىكە بە پەيۋەنەي نەيىكى و سۆزۈ بەزەي پىكەمەيان گەرى دەمدا، ۋە خىزان بەشەلە لە چالەكەمەن كۆمەلەگە لە ھەمۇ بۈۋەمەن مەندى و رۈحى مەنەۋى ۋەبۈۋى.

پىنەسەيەمكى تىرى خىزان: بىرەيە لە بەيەگەمەشەنى نىۋان ھەردو ھاۋىيە بە مەبەستى ھەنەمەكەيەمكى مەندال و چاۋىرى كەنەيان و زىادەنەي ژمارەي كۆمەلەگە بە بىرەمۋى كە زۆر پىۋىستە بۇ بىرەمۋى بۈۋى ئەمۇ كۆمەلەگە لە ژياندا.

ئەم پىنەسەيە كارو ئەركى خىزان ديارى دىگەن كە:

۱- پەيگەمەكە ئەندەمەكەنى خىزان تايىدا ھەست بە سۆزۈ خۇشەۋىستى دىگەن.

۲- ھەردو ھاۋىيە ئەمۇ غەيەزە فەيە تىر دىگەن لە رۈۋى جەستەيەۋە.

۳- ھەردو ھاۋىيە ئەركى بىزىۋى وچاۋىرى بەرەمەي ئەمۇ بەيەگەمەشەنى دىگەن لە نىۋاندا ئەۋىش مەندال و ئەمۇ دۈۋە.

باسى دووھە: گىرنگى پىرۇسەى ھاوسەرگىرى و ئامانجەكانى

ئايىنى پىرۇزى ئىسلام گىرنگى زۆرى بە خىزانداومو ھانى گەنجەكانى داوھ كەوا زوو پىرۇسەى ھاوسەرگىرى ئەنجام بىدەن، بۇ پاراستنى شەھوت و نەفسى خۇيان، وە ھۆكارىكى زىادىبوونى بەرمەكتە و رزق و پۇزىيە. خۇاى گەورە دىمفەرمۇئى: ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنَّ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْطِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ النور: ۳۲، ھەروھە پىغەمبەرى پىشەوامان ھانى گەنجەكانى داوھ كەوا ئەومى لە تۈنەى داىە ھاوسەرگىرى ئەنجام بىدات چۈنكە ھۆكارى جاوبۇشىن و پاراستنى ئەندامى زاووزىيە. ((يا معشر الشباب من استطاع منكم الباءة فليتزوج، فإنه أغض للبصر وأحصن للفرج...))

بەرىز د. عبدالله محمد قادر ژمارىيەكى لە ئامانج و سوودەكانى ھاوسەرگىرى بۇ نوسىووين بە كورتى لەم خالانەى خوارەوھ خۇى دىمگىرئەوھ:

يەكەم: پەزماەندى خۇاى گەورە ئى نىزىكبوونەوھىيەتى و سوننەتى ھەموو

پىغەمبەرەكانە كەوا ھاوسەرگىرى بىكەن، بەم شوپىنكەوتنە خىرت بۇ دىنوسرى.

دووھە: پاراستنى ئەومەكانە و ھۆكارىكە بۇ زىادىبوونى ئەومى دۈارپۇز وناوى بىنەمالەوھ خانەوادە و بەھىزگىرنى كۆمەلگەيە، ھەروھە پىغەمبەرى خوا دىمفەرمۇئى: (ھاوسەرگىرى بىكەن تاومكو ئومەمتى من زىاد بىت) وە لە ھەرومودىيەكى تردا دىمفەرمۇئى (لەوانىيە مىندالىكى بىيت بىتە ھۆكار بۇ پىرگىرنى زەوى بە وشەى لا الە الا اللہ).

سىيەم: ھاوسەرگىرى نىوھى ئىمانە: چۈنكە بەو ھۆيەوھ ھەردوو پىگەز خۇيان دىپارىزن لە كارى ناشىاوى وەك تەماشاكردن و زىناو كەوتنە ناو فەسادو بەد پەوشتى، ھەروھە پىغەمبەرى پىشەوا ھەرومودىيەتى: (ھاوسەرگىرى نىوھى ئايىنە، تەقۋاى خوا بىكەن و خۇشتان بىپارىزن لە نىوھەكى تر).

چوارەم: پاراستنى كۆمەلگەيە لە بىلاوبوونەومى بەد پەوشتى و فەساد بەتايىبەتى بۇ خۇپاراستن لە نەخۇشىەكانى جىنىسى كە ئىستا زۇر بىلاو بۆتەوھ، وەك سوزمەك و ھەرمەنگى و ھەوگىرنى جىگەرى فايرۇسى و ئايلز و زۆرى تر لە نەخۇشىەكانى بەمكىرى و فايرۇسى و كەپروھەكان.

پېنجهم: دوور کهوتنه له ناو هوسهنگى دمرونى و نهخوشيهگانى دمرونى و خه مۇكى و خه و زړان و په شيوى.

شهم: هؤكارىكى زيادبوونى پزق و رۆزیه، ههروهك پېغه مېمېرى پېشهوا ﷺ ههرومويهتى: (مال بؤ خوتان دابنېن، سهرچاوى پزقه). ههروهها هؤكارى زيادبوونى چاكه و حهسمناته.

حهوتهم: خوشى و كامهراڼيه: ههروهك پېغه مېمېرى پېشهوا ﷺ ههرومويهتى: (له خووشيه كهوړمگانى زيان ئافرمتيكى چاك وپاكه).

ههشتهم: رپهوشت بهرزى وگهيشتن به پلهى بهرزى نهخلاق لهناو كۆمهلگه.

نؤيهم: رېنكخستن و كۆنترؤلى چالاكى جينسى و پاك راگرتنى.

دميهم: راهيڼانه لهسهر ئهركى لېپرسراويهتى وچؤنيهتى بهرپومېردن.

يانزيمهم: بهرجهستهكردنى ماناگانى هاوسهنگى كۆمهلايهتى و روحى پېكهوه زيان و هاوكارى.

دوانزيمهم: هاوسهگيرى بكه و درمگ بمره له وتهكانى د. عومهر پهتى:

توئيزينهوميكى نوئى دمريخستوه، دروستكردنى خيزان مهترسى مردنى پېشوهخت ناهيلايت بهتايبهتى له نيو ژاندا. به پېچموانهئى نهو وتهيهئى كه گوايا خستنهوى منداډ تهمن كورت دمكاتوه، دمركهوتوه كه پېچموانهكمى راسته. ههروهها توئيزينهوه دمريخستوه مردنى پېشوهخت بهمؤى نهخوشى دل و شيربهنجه و رپوداوى لهناكاوموه له نيوان نهو ئافرماتانهدايه كه بئ منداډ ماونهتهوه، چوار نهومنده بووه به بهراورد لهگهل نهو ئافرماتانهئى كه خاومنى منداډى خؤيان بوون. ههروهها به ريزمى ۵۰% كهمر بووه لهو ئافرماتانهدا كه منداډيان ههگرتوتتهوه. بهههمان شيوه ريزمى مردن دوو نهومنده بووه له نيوان نهو پياواندهدا كه زيانى هاوسهريان پېكنههيئانوه، ههروهها ريزمى نهخوشيهگانى ميشك جياوازي نهبووه لهو خيزاناندهدا كه منداډى خؤيان ههبووه، يان خاومنى هيچ منداډيك نهبوون.

باسی سییهم: بڼه‌ماکانی دامه‌زراندنی خیزانیکی ناسوودهو سه‌رکه‌وتوو.

یه کهم: له کاتی هه لېژاردن:

۲- نزیکى وهاوسمنگى لمبمرچاو بگری، له رووی پلموپایمو برپوانامو ناستی ثابووری و تممن و ژینگه و...تاد. چونکه تمسك کردنه و هی موداو جیواوازی نیوان هاوسمرهگان لهدوی بیکنانی خیزان کاریکی ناسان نیه.

۴- همر دوو له هاوسمر، بېمباشی وړېښته‌وه له خه‌س‌ل‌ت و تایېښته‌م‌ن‌د‌ی که‌سی به‌رام‌ب‌ېر، به‌ل‌ام همرگیز بېته‌م‌ای نه‌وه نه‌ب‌ن که نه‌و که‌سه ده‌گاته نا‌ستی خوا‌زرا‌وی ۱۰۰٪. له‌ب‌ېر نه‌وه‌ی مرؤف‌هو و‌فری‌شته نېه، وا‌ته ب‌ی که‌م و کوری نېه.

٦- هه‌ندێك جار ڕه‌نگه‌ بوونی خه‌سه‌مه‌تێك له‌ به‌رامبه‌ردا هه‌له‌و تاوانێك نه‌بێ، به‌لكو نه‌و خه‌سه‌مه‌ت و به‌رو بۆچوونه‌ له‌ ژینگه‌یه‌ك بۆ نه‌و دروست بووه‌ بۆی هه‌یه‌ له‌گه‌ڵ پێكه‌ته‌ی خه‌زان له‌و خه‌سه‌مه‌تانه‌ دوور بکه‌وتنه‌وه‌. ڕه‌نگه‌ به‌رامبه‌ریش هه‌مان ڕه‌خنه‌و به‌رو بۆچوونی نه‌ریان له‌ باره‌ی ئێمه‌وه‌ هه‌بێ و پێویست بکات ئێمه‌ش هه‌موارکردن له‌ خۆماندا ئه‌نجام به‌دین.

دووه: له دواى پىكهيئاننى هاوسەرگىرى و دامه‌زاندنى خىزان.

۱- له سمرتاوه و مكو مرؤفيكى تازه له دمزايمكى و مكو خىزان، پىويسته نهشارمايى وهه‌له‌و كهم و كورپى به بابمىكى ناسايى بزانيى و له يه‌گترى به بيانو نه‌بين ... واته هه‌ردوو هاوسەر دمرفه‌ت و كاتىك بره‌خسىنن بۆ يه‌گتر تاومكو له‌گه‌ل بارودؤخى تازى خىزاندا دمگونجىن و پرايىن.

۲- هه‌ر كاتىك هه‌ستت به هه‌له و كهمو كورپى به‌رامبهرت كرد پىويسته بير له چه‌ند شتىك بكه‌يته‌وه:

ا- ئه‌مويش سهرنجى هه‌ندىك هه‌له‌و كهم و كورپىتى تۆى داوه، جا ياسيان بكات يان نه‌يكا.

ب- ئه‌و هه‌لانه هى ژينگه‌ى پىشوويميى و په‌نگه به چاو ليكرنى تۆو خىزانكه‌مت پاش ماوميكى كهم رهمتارو گوشتارو بىروبوچوونى خۆى چاك بكاته‌وه.

ت- ئه‌گه‌ر ماوميكى پى بجى و له هه‌له‌كانى به‌ردمواى بوو، ئه‌وا به شىوازىكى مه‌نتقى و ژىرانه هه‌له‌و كهم و كورپه‌كانى بۆ چاك بكه‌يته‌وه به‌بى بريندار كردن و ئازاردانى هه‌ست و دمروونى.

پ- هه‌له‌كانى زۆر گهورمو ناشرين پىشان نه‌دى و تىي بكه‌يمنى كه هه‌موو كهم هه‌له‌دمكات و تۆش نامادى هه‌له‌كانى خۆت چاك بكه‌يموه، كاتىك هاوسهرمكه‌ت ئاگادارت دمكاتوه.

۲- له كاتى كىشه‌و نه‌گونجان له سهر هه‌ر بابمىكى هه‌ولبه‌ به‌و شىوميه بدوئى و په‌نگه چاره‌ بدؤزىته‌وه: كه به‌رامبهرمكه‌ت لىت و مرگري و باشريشه و ايزانى كه له ئه‌نجامى گه‌فتوگۆ له‌گه‌ل تۆدا خۆى چاره‌سهرمكه‌ى دؤزىته‌وه.

۴- ئه‌گه‌ر ناچار نه‌بين هيج كاتىك كىشه‌كانتان نه‌به‌نه دمرومى خىزان و خه‌لكى تىكه‌لى بابمىت و وردمكارىه‌كانى ژيانتان مه‌كمن، مه‌گه‌ر ناچار بن و هيج چاره‌سهرىك بۆ ئه‌و كىشه‌يه نه‌دؤزنه‌وه... ئه‌و كاتيش كه‌سانى دلسؤزو شارمزاو به ئه‌زمون بكه‌نه پراويزگار و هه‌لگرى رازتان.

۵- جارى وا هه‌يه كىشه له بىزارى دووباره بوونه‌مى ژيانىكى ناسايى بى گۆران به‌يدا دمبىت (واته رۆتين)، بۆيه سهردانى خزم و برادهرى باش و خه‌لكى خاومى ئه‌زمون كىشه‌كه‌تان له‌بهر چاو سووك دمكات، په‌نگه سه‌يران و دهرچوونى دهرموش به سوود بىت لىرهدا.

۶- ھەرىكەت لە ھاوسەرمكان پېئويستە رېگە نەدات بە خەلگى يان كەس وگەر كە خۇى لە كاروبارى ناو خىزانە تازەمكتان ھەلبۇرتىتى، گەر چى نيازىشى باش بېت، مەگەر پېدانى نامۇزگارى و ئاراستەكار بۇ ھەر يەككە لە ھاوسەرمكان بە تەنھا، يانىش بە شىۋازى رېكو پېك وپەسەند لە لايمەن ھاوسەران.

۷- خۇ پېچەككردن بە زانىارى ئاينى ودمروونى وگۇمەلايمەتى و خىزانى، چۈنكە نەزانى و نەشارمايى كېشەو گىرتى زۇر لەناو خىزان و لە نىۋان ھاوسەرمكاندا بەدى دىمەيتى.

۸- ناو بەناو بۇنەمەك بىكرىتە بىيانوو بۇ پېشكەش كىردنى دىارى بەمەكتى، دىارىش كارىگەرى زۇر سەمىرى ھەيە لە نوپىكرىنەمەى بىرەمەرى خۇش و نوپىكرىنەمەى تېرۋانىنى ئىجابى بەرامبەر بە يەكتى، بەتايىمەتى بىرەمەرى ھابىش وەك مازە كىردن و گواستەمەمو سەفەرو ...تاد.

۹- ستايش كىردنى ھاوسەر لەلايمەن ھاوسەرمكەمەو لە بەردەم خىزم و مېوان و كەسانى نىزىك و دىلۋىزى ھەردوولا، كار لە دل ودمروونى دىكات و خۇشەمەستى لا زىاد دىكات.

۱۰- بۇ ئافرىت واپاگە ھاوسەرمكەى ناوبەناو ستايشى جوانى خانەدانى ودمستاوخۇشى و دىلۋىزى ودمست رەنگىنى بىكرىت، بەلگە دىبىت بىسەلەننى كە چاۋى ئەمە پىاۋە ھىچ ئافرىمەكى تىرى وەك ئەمە نايەتە بەرجاۋ. ئافرىمەش دىتوانى بە پىاۋەتى و ئازايەتى وماندوۋوون لە پېناۋى خىزانەمكەى ستايشى بىكات و خۇشەمەستى و دىلۋىزى خۇى بەردەمەم بۇ تازە بىكاتەمە.

۱۱- كاتىك كېشەمەك دىرەست دىبىت ، پېئويستە چاگەكانى نىۋان ھاوسەرمكان پىشت گوى نەخىرەن وگېشەكانىش نابى لە قەبارەى خۇيان زىاتەر گەرە بىكرىتەمە...ئەمەش لەبەرچاۋ بىگرى كە ھەمەمو كېشەمەك كاتىھە چارەسەرىشى ھەيە.

۱۲- خۇشەمەمەى لەگەل ھەندىك گالتەمە قەسەى خۇش، كە ھىچى تېنەچىت، بەلگە دىبىتە ھوى دىلخۇشى و تەبەيى و لىك نىزىكەوونەمەى بەردەمەم.

۱۳- پېئويستە بەردەمەم لە خواتىران وداگەرى و ستەم نەكردن، چىراى رۋوناككەرمەوى بەردەمەم ھاوسەران و مەۋفەكان بى لە گىشت بىوارمەكانى ژياندا... دىبى ئەمەش بىزانىن مەۋفە چى بىچىننى ئەمە دىدوورەتەمە، واتە ناكىرت كەسەك كەسى بەرامبەرى خۇش نەمەى و قوربانى نەمە لە پېناۋى تەبەيى و خۇشەمەستى بەرامبەرمەكى ، چاۋەرىنى ئەمەش كە بەرامبەرمەكى خۇشى بوى و گۇزىرايەلى بى وئارامى وەختەمەرى پېبەخەش.

۱۴- بۇ ئەمەلى گول بۇن بىكىت و جوانىهكى بىيىنى پىويستە شەتەكەى بىچىنى، ئەمەك بەپىچەوانەو... بۇى چاككەو خۇشەويستى و نارامى بىخەشە، تاومكو كاردانەمەلى جوان و گول ئاسا لىيى بىچىنى. گوتراويشە ئەمەلى دىك بىچىنى گول نادورىتەو.

۱۵- لە كۆتايىدا پىويستە لە ژيانى ھاسەرگىرىدا ھەمىشە گەشپىنى و گومانى باش سەرگەردەو رېنىشانەمەلى ھاسەرەكان بى و بەھىچ شىۋىيەك بەدىيىنى و بەدگومانى نابىت سەر لە ھاسەرەكان بىشۋىنى و رەفتارى ھەرۋەقە ھەلەيان پى نەنجام بەد، تورپىيى وبى نارامىش بەردەوام ئاكام و رەفتارى خراپ و زىيانەخى لىدەكەوئەو.

باسى چوارەم: كارىگەرى خىزان لەسەر منداڭەكان

بېيويستە لەسەر باۋكەكان بىن بە پېشەنگ بۇ نەموگانىيان و لەسەر نەموگانىش بېيويستە لەسەر پىگەمو شويىنى باۋكەكانىيان بېرۇن وچاۋلىكەريان بىن لە ئاكارو ھەئسوكەوت و دەرپرېنى وشەو بېروراي جوان.

جلاس پوم دەلى: ھەرچەندە پىگەنىشاندىن و پەرورمردى منداڭ بگاتە پۆپكە لەلايەن دايك و باۋكەمو، بەلام نابىت ئەو ھەرامۇش بگەين كەوا دروستكردى كەش و ھەوايەكى پېر لە خۇشەمويستى و چاۋدىرى و دادپەرورمى و سۆزو ناز ھەلگرتن بالىكى زۆر گرنگە بۇ گەشمى منداڭ و گەمىشتە نامانجەكانى. ئەگەر دايك و باۋكان نەيانتوانى ئەو كەش و ھەوايە دابىن بگەين بۇ نەموگانىيان، ئەو نەموگانىيان مەحرۇم و بېيەش دىمكەن لە بەشىكى گرنگى پىگەياندىن كە ھەرگىز ناتوانى بەھىچ شىۋمىيەك جىگەى بگىتەمو، ھەرچەندە قوتابخانەو كۆمەلگەو ئاين و داب ونەرىت گارىگەرى ھەيە لەسەر گەشە و پىگەمىشتى منداڭ، بەلام ھىچ كاميان ناگاتە ئاستى ئەو سۆز و خۇشەمويستى و ئامىزگرتنەموى لە مالمەو پىي دىبەخشرى.

زانايانى كۆمەلئاسى دەلئىن: ئەو خۇشى و سەمادەت و دادومرەيە لە ناو خىزاندا دىبەخشرى بە منداڭ وا دىمكات دلىيىي و ئاسوودمىيەكى بۇ دروست بىت بەناو دل و دىمروونى، دواى مردنى باۋكەشيان ئەو ئاسوودمىيە گارىگەرى ھەردەمىنى و زياتر دىتوانى بەرمەنگارى ناخۇشەيەكانى ژيان بىتەمو سەركەموتووبى و بەشدار بىت لە چالاكىەكانى كۆمەلە و ھەست بە رۇحى لىپرسراۋىمەتى بىكات.

زانايانى پەرورمردە زۆر جەختيان لەسەر ئەو كەردو ھەوا دايك و باۋكان زۆر گرنگى بە سۆزو خۇشەمويستى بىدىن بۇ منداڭەكانىيان، چۈنكە ھەر ئەومىيە وادىمكات دوورىان بختەمو لە دىلەراۋكى و خەمۇكى ھەروەك پىكخراۋى جىھانى بۇ چاۋدىرى منداڭان لە راپۇرتىكدا بلاۋى كەردۆتەمو تايادا ھاتوۋە:

(بېيەشبوونى منداڭ بەھۇى نەمانى باۋكى لە مال جا چ كاتى بىت يان ھەمىشەيى بەھۇى مردن، تووشى خەمۇكى وناھاسەنگى دىبىت و ھەست بە بى ھىزى وگوناھ دىمكات، دىبىتە خاۋمنى مىزاجىكى ھەلگەراۋمو توند، داخۇرانى دىمروونى و ھەستى سۆزى خىزانى كەم دىبىتەمو لە جىھانى خەيال و ئەندىشەدا دىزىت، ئەگەر لە قوتابخانەدا بوو دىبىنن ھەندىك نەنگى و كەم و

كۆپى لىدىر دىمكەۋىت ۋەك گرانى لە قىسەكردن و خورپوشتى بەد و كورتى لە گەشەى ھەست و سۆز زانايانى پەرمردە دەلن: باشتىن مىرات كە باۋكان بۇ مىندالەكانيان جىددەھىلن برىتىيە لەو چەند خولەكەى كە رۇزانە دەيبەخشە مىندالەكانيان و بەشدارى ژيانيان دىكەن.

زانايانى كۆمەلناسى دەلن: باشتىن رىگە بۇ پىشگرتن لەسەر لادان ولارنى بوونى مىندال برىتىيە لە دۆزىنەۋى باۋكان لەسەر شەقامەكان و كۆلانەكان لە درىنگى شەو وگىرانەۋىيان بۇ مالىھە.

نەگەر باۋكان بە نەركى خۇيان ھەلسن بەرامبەر مىندالەكانيان لە چاۋدىرى وىژىۋى و ھاۋرىيەتى كىردىيان بە شىۋەمىكى دروست و بەردىۋام ئەۋا ئەۋ مىندالە سىفات و ھەلسوكەۋتى جوان لە خۇ دىگرىت و دوور دىمكەۋىتەۋە لە لادان و خورپوشتى نىزم و كىشەنەۋە بۇ كۆمەلگە.

شاعىرى بەناۋبانگ ئەحمەد شەۋقى دەلن:

ھەتىۋو ئەۋ كەسە نىيە كە ۋا باۋكى رۇلى كۆتايى ھات لە ھەلگرتنى ھەم و غەمى ژيان بۆتە كەسىكى زەلىل

بەلام ھەتىۋو ئەۋ كەسىيە كەۋا دايكى ھەيەۋ پىشتىگۈيى خىستوۋەۋو باۋكىشى كەسىكى زۇر مەشغول.

بەشى دووھم

كىشە كۆمە لايەتى و ئابوورىيەكان

باسى يەكەم:

چەند ھۆكاريكى ليكترازانى پەيوەندى خىزانى

باسى دوھم:

پۇلىن كىردى ھۆكارەكانى كىشەكانى ژيانى

ھاوسەرگىرى ئەلايەن زانايانى كۆمەنناس و

ئابوورى و دىرووناسەوہ

باسى سىيەم:

درىژەى سى كىشە بۇ زياتر بوون كىردنەوہ

باسى چوارەم:

ھاوسەرگىرى ئەليكترونى و لايەنە

نىگەتىشەكانى ئەو جۆرە ھاوسەرگىرىيە

باسى پىنجەم:

ھەندىك ئەئوسلوپى كىردارى بۇ

ارەسەرى كىشەى ھاوسەرگىرى

باسى شەشەم:

ھەندىك ئەسودەكانى كىشەى

نىوان ھەردوو ھاوسەر

باسى يەكەم: چەند ھۆكاريكى ليكترازانى پەيوەندىيەكانى خىزان

بەريز د. عبدالله خورشيد پىسپۇرى كۆمەلناسى و مامۇستاي زانكۇ ھۆكاريكانى لەم چەند خالەمى خوارمۇە خستەروو كە لە كۆمەلگەمى كوردەمۇارى بەدى دەكرىت. ھۆكاريكانىش ئەمانەن: يەكەم: فەراھەم نەبۇونى بىنەما سەرمەكەكانى ژيانى خىزان، بە تاييەتتى لەلايەنى ئابورى و سەقامگىرى و ئارامىمۇە .

دووم: جياۋارزى فەلسەفەمۇ بىرو بۇچوونى ھەريەكەمى لە ھاوسەرمەكان لەبارەمى ژيانەمۇە. ديارە لەمەۋمى دەستگىرانى و پىشترىش ھەريەكەميان ئاگادارى بىرو بۇچوون و ئارمۇو و خواستەكانى ئەۋى دىكە نەبۇۋە، تاۋمكو خۇى بۇ ئامادە بىكات لەگەل ژيان و گونجاندا.

سەيەم: جياۋارزى ئاسۇيى رۇشنىرى ھاوسەرمەكان و جياۋارزى پىۋەرمەكانيان لە بۋارى ئايىنى و ئاكارو ئادابى پەفتار. ئەم جياۋارزىش بە پوۋنى دۋاي پىكەۋە ژيان و كارلىكرىنى ناو خىزان دەرمەكەۋىت.

جۋارەم: زالبوۋنى كەسايەتتى يەكەك لە ھەردوۋ ھاوسەرمەكان بەسەر ئەۋى دىكەدا، بە شىۋەمەكى ئاشكراۋ بەرجەستە. ئەگەرچى سەردارى و بالادەستى ھى پياۋ بى لە خىزاندا بەلام ئەمە ئەۋە ئاگەمەنى كە ئافەرت مەكەچى بەردەۋام و كۆيلە بى لە خىزاندا بۇيە پىۋىستە لىك تىگەيشتن و پىكەۋەتن و گونجان بال بىكىش بەسەر گشت پەيۋەندىيە بەرامبەرمەكانى ناو خىزان. جارى وا ھەيە يەكەك لە ھەردوۋ ھاوسەرمەكان دەيىتە شۋىنكەۋەتتى ئەۋى تر، جا بە ئاگادارىمۇە بىت يان بى ئاگايانە، بەلام ھەندى جارى دىكە ھەريەكەميان ھەلۋىستى ئزايتتى تەۋاۋ و مەردمگىر لەبەرامبەر ئەۋى دىكە، بى باكانە لە تىكچوۋنى يەكەتتى خىزانى و يەكگرتتى، ھەريەكەشيان لايەكانى ئزايتتى بەتۋەندى دەست پىۋەدمگرن و پىشپىركىش لە نىۋانىندا لە زىادو كەمدا بەردەۋام دەيىت، دەمە تەقى و بەردەق بەردەق جىگەمى لەيەكتر گەيشتن دەگرىتەۋە، ئىنجا ھەلۋىستەكان تىكەمگىرىن و بۇچوۋنەكان دز بەيەك دەين ومامەلەۋ كارىان لەگەل يەك دەمەۋىتە قەيرانەۋەمۇ بارگرزى زۆر تۋندو تىز دەيى و ھەپشەمى ھەرمس ھىنانى بۋنىادى خىزانىش دەكات.

پىنچەم: دەركەۋەتنى ھەندىك ئاراستەمى تاكگەرايى و خۋىستى، بە شىۋەمەكى ئاسايى ژن و مەرد لەسەرمەكانى ژيانى ھاوسەرمەتتىدا، زۆر دىگەرمى ژيانىكى پىر لە خۇشى و ھاوسەرمەتتى بىن كە لەسەر بىنەماي ھاۋكازى و دىسۋزى و خۇشەۋىستى بەرامبەردا دابەمەزرايى ، بەلام پەيۋەندى بە

جيهانى دىرومىيە بىتايىبىتىش كە ئىكەنكە لە دىرومە كار بىكەت، چەندەن ئەزمون و بارودۇخ و لادان لەلايەن خەلگى دىكە دىبىت، ھەموو ئەو ئەزمون و تىيىنىيەنە دىبىتە ھۆى پەيدابوونى ھەندى بىرو بۇچوونى مەزىندەكرائ (خىيالى) لە ژيانى ھاسەرىتى دا. ئەمجا بۇچوونە كەسىتى يەكان دىرومكەون و ھەرىكەك لە ژن و مەردەكە دەست دەكەت بە دىمەزەندى ژيانى تايىبەتى خۆى، لە گەل كۆمەلەك مەيل و ئارموزو بۇ ئاراستە تايىبەتى، لە سەر بىنچىنەيەكى تاكە كەسىمى دوور لەمەزەندى خىزانەكە. ئەو مەيل و ئاراستە تاكە كەسىنەش بەرمەردە ھەراوان دەبن، تاكو زيان بە يەكىتى خىزان دەگەيمەن، ئەو يەكىتىيە كە پىويستى بە ھاوگارى و پالپشت ى كارى ھاوبەش ھەيە، لەگەل بال كىشانى ھاسەرىتى لەگەل بەرامبەردا.

شەشەم: مەيلى جوتەونىش كاريگەرى ھەيە لە زىادىبوونى بارودۇخى بارگەزى، ئەمەش چەند لايمەنكى ھەيە، وەك: جىاوازي تەمەن و پەيدابوونى چەند نەخۇشەيەكى دىروونى و پەيوست بە زاوژى و ئارموزوى تەوانى جوتەبون... تاد.

چەوتەم: ھەندى ھەلەسوكەوتى نا ئاسايى بە ھۆى لاوازي مەشك و ھەرس ھەنەنى عەقلى و نەخۇشەيە دىرەخايەنەكانەو.

ھەشتەم: ھەندى خوى زىانبەخش و لادانى رەفتارو رەالمەكانى رەفتارى دوور لە نادابى گشتى. ئەم جۆرە خوو رەموشتانە يەكەك لە ھاسەرمەكان دوور دەخاتەو لەوى دىكە و بەناچارى نەبى و پەكەو كۆنابنەموو پەكەموش ھەلەكانەن مەگەر بە ئاخ و ئۇف و دىگەرانەموو نەبىت.

نۆيەم: نەمانى سۆزە خىزانەكان: جارى وا ھەيە كە سۆزى ھاسەرىتى لەلەي يەكەك لەو دوو ھاسەردە كۆز لاواز دىبىت، لە بە ھەر ھۆيەكەو بىت، پاش ماومەك كە زۆر بىت يان كەم ئەمجا ژيانى ھاسەرىتى بەتال دىبىت لە خۇشەويستى و سۆز، تارمايەكى قورس دايدەمبۇشى. ئەم ووشكەش لەگەل سەروشتى ژيانى ھاسەرىتىدا ناگونجى ئەمجا دەرەنگ بى يان زوو دىبىتە ھۆى دانانى سەروورك بۇ پەيوستىيە ھاسەرىكان و بە ھەر شەيەيەك بىت كۆتايى پى دىنى .

دەيەم: ھەندىك جارىش تەندە تۆلى سۆزە خىزانەكان و كەپەكرەنى ھەلچوونى پەيوست بەو سۆزانە و دەپەيوستەبون و بابەتى لەو شەيەيە، دەبنە ھۆكارى رەستەخۇ لەپەيدابوونى (گەزى) و زىادىبوونى تەندەتەيزى، چۆنكە وردى لەحق و حساب كەردن لەگەل پەيادا لەناو خىزان و لەدەرومەيدا، وە زۆرەش دەپەيوستەبونى لەتەكەلەوى و ھەلەسوكەوتى لەگەل خەلگەيدا و

بەدواداچوون و جوۋلەم كېي و لىكدا نەمەي تايىمەتى بۇ ئاراستەكان...ھەموو ئەو كارانە، زيان بە پەيۋەندى ھاسەرى دىگەنمەن و وادىكەت كە ھەرىكە ئەمە دوو ھاسەرە ھەراسان بى بەمە دىكەو يەكتى تاۋانبار بىكەن بەمەي كەبەرەمبەرمەكى بىتاۋان نىيەمە بى ۋەھايە، بۇيە دىلپەۋىيەوون و خۇشەمەستى لەمراۋىمەدەر ، كۆمەلىك گومان و بىرى خراپ كەبەۋىيان نىيە دەرۋەزىنى ئەمە جۆرە گومانانەش روۋنى پەيۋەندىيەكانى ھاسەرىتى دىشەلمەقەنى و لىلى دىكەت.

يانزىمەم: خۇھەلقورتاندىنى خىزان لەمەپەيۋەندىيە ھاسەرىيەكانە، يان جۆرىك بەۋدازىكرەندىيان لە ژيانى خىزاندا. ئەمەش بەمەۋى ئەزمەۋى و ئامارگىرى زۆرمە دەرگەۋتوۋە كە ھۆكارىكە شوپەنەۋارى زۆرى ھەمە لە زىادىكرەندى بارگىزى خىزاندا...رەنگە كىشەي نىۋان بوۋك و خەسەۋ لەناۋ جەندە خىزانىكە بېچىتە ناۋ ئەمە جۆرە ھۆكارمەمە، ئەمەرجى كىشەي ئەۋتەي نىيە.

دوانزىمەم: ھارپى و دراۋسى، رەنگە ئەمانە رەۋلى ترسەك بېيىن لە رەۋتى ژيانى خىزاندا ۋە خۇھەلقورتاندىيان لە پەيۋەندىيە خىزانىيەكانە بېيىتە ھۆي پەيدابوۋنى (بارگىزى) و زىادىبوۋنى تەندە تىزىمەكەي. زۆر گۆيمان لىدەمىت كە زىادەۋىيە و بى پەردەيى لە پەيۋەندىيە بەرەمبەرىيەكانە لەنىۋان ھارپى و دراۋسىيەكانە يان لەنىۋ خىزاندا، ۋە خۇھەلقورتاندىيان لە كارو بارى يەكتى، چۆن بوۋمە ھۆي ئەنجامى ئەۋتە كە پاشەۋىزى دىنلەكەرمە نىيە. ئامارمەكانىش ئامازە بەمە دىكەن كە زۆرەمەيان بە لىكتەزەنى خىزان و ھەرسەپەنىنى كۆتەيى دىت زۆر بەخىرايى.

سىزەم: نەبەۋنى، يان كەمە ھۆكارو ئامرازى خەسەنەۋە و كات بەسەر بىردەن و ۋەشكى مەمەلەكرەندى ئەنەمانى خىزان لەگەل يەكتى، ئەمانە دىنە ھۆي ھەناسەتەنگى و جەندە قەيرانىك، ئەمەجا دىنە ھۆي بارگىزى لەناۋ خىزاندا.

جۋاردەم: نەبەۋنى جەندە خەسەلەتىك، ۋەك: ۋەھا و دىلەۋىزى و روۋنى راشكاۋى و راستگۆيى لەمەلسۆكەۋتەكرەندى ھاسەرەن لەگەل يەكتى...ئەمەش رەنگە مەبەستەن يان بى مەبەست روۋىداتە، لەنەنجامى ئەزانى و پەي پەنەبىردەن و نەبەۋنى بەرجاۋ روۋنى بۇيە باروۋخەك دىبىتە ھۆي ئاشكەرابوۋن و دەرگەۋتەنى راستگۆيى و ئاشكەرابوۋنى نىيازخراپى و مەبەست خراپى، ھەروەھا نەبەۋنى ۋەھا و دىلەۋىزى لەكاروۋبارى خىزاندا روۋن دىبىتەمە، جا چ لەلايەن مەرد يان ژن يان مەندالەكانەۋە بى، نىتەر رەنگە پەيۋەستى بەروۋنەكرەنەۋە نەبى كە ئەمە جۆرە بابەتانە چۆن دىبىتە ھۆي دىلەنگى و تۆۋى دوۋبەرمەكى دوۋروۋىيە لەناۋ پەيۋەندىيە خىزانىيەكانە دىمەنى.

ئەمانە جەند ھۆكاریكى بارگىزىن لەجوارچىۋەى خىزاندا...جا ھەنىك جار سادىم
 سنووردان و بەماۋىيەكى كەم چارەسەر دىگىزىن بەلام بۆى ھەيە جارىكى دىكەش پەيدابىنەۋە و
 ۈمك جەنگى سارد لەنيوان ژن و مىردا بەردىۋام دىمىن...بەلام ئەگەر كىشەكان زۆر بەردىۋام و
 دووبارىۋىۋىنەۋە نىز لە كۆتايىدا رەنگە ئەۋ ناكۆكيانە لەرپىگە دىستلىكەردارىۋىۋىن و
 جىابوۋىنەۋە وگۆتايى بەۋ پەيۋىندىيە و دىزگا گىرنگە بەيىزى. رەنگە ئەم جىابوۋىنەۋىيەش ھەر
 ئاسان نەبىت و يەككىيان نەچىتە ژىر بارى داۋاكارى ئەۋى دىكە و بەردىۋام بىن لە ناكۆكى و
 مەملانى لە دادگا بۆماۋىيەكى دوورودىزى .

بەريز دىكتۇر ەمر پەتى پەسپۇرى پەرومردە ئەم ھۆكارانەى خستەروو:

ھۆكارىمىكانى شىكستەينانى ژيانى ھاوسەرگىرى:

ژيانى ھاوسەرگىرى نىۋان دوو تاك، ژيانىكى سادە و ئاسان نىيە، بەلكو پىكەۋە ژيانى دوو
 مەۋقە كە ھەريەككىيان لە ژىنگەيەكى جىاۋازمەۋە ھاتوۋە و گەۋرەۋە، بۆيە لەۋانەيە ئەم ژيانە
 توۋشى گىرگىرت و تەنگە چەلەمەيان بىكات. ئەم خالانەى خوارمەۋە كۆمەلە ھۆكارىكن بۆ خراپ
 بوۋىن و تىكەدانى پەيۋىندى ھاوسەرگىرى نىۋان ژن و مىرد:

۱. ناكۆكى و شەپە دىنگى رۆۋانە كە لەۋانەيە سىروشتى يەككى لە ژن و مىردەكە بىت.

۲. پىشت گۆى خستنى يەككىيان لەلايەن ئەۋى ترمەۋ، بە مەبەست بىت يان بى مەبەست.

۳. خراپ بەرپەۋىرىنى پەيۋىندى نىۋان (ژن و مىرد) يان بەرپەۋىرىنى بەشپەۋىيەكى لاسەنگ
 ۈمك ئارمىۋى زۆرى يەككىيان بۆ ئەۋى دىكە، يان دوور گەۋتەۋەى زۆر و بى پاساۋى يەككىيان
 بۆ ئەۋى دىكەيان.

۴. سەربەخۇ بوۋىنى يەككىيان لە داھاتدا، واتە يەككىيان ۈمك سەربەخۇ بۆ خۆى بۆى،
 ئەگەرچى ھەردوۋىكىان لە ژوۋىكىدا پىكەۋە بۆىن.

۵. بىردنە دىمەۋەى نەينى مال بۆ كەسوكار و ھاۋىيان ئەگەرچى بۆ ئامۇزگارى و پەند
 ۈمگىرتىش بىت.

۶. بەشدارپەكەردىنى لايەنى سىيەم لە گىرگىرت و كىشەكانى نىۋان خۇيان (ژن و مىرد).

۷. نەمانى خۇشەۋىستى يان نەزانىنى جۈنپىنى دەرپىنى ئەۋ خۇشەۋىستى بۇ يەكتەر لە رىگەى جۇراۋجۇرمو.
۸. بە نەنەست پىشت گۈى خىستى بۇنە گىنگەگان، كە بۇ ھەردوۋىكىان جىنى گىنگى بىت (رۇزى لەمايك بوون، رۇزى ھاوسەر گىرى...ەتد).
۹. رىز نەگىرتى لە يەكتەر و بە سوۋك سەپىركىرنى تۈناناگانى يەكتەر.
۱۰. سەرزەشتى زۇر و دەرختى كەم وگۈرى بەشپۈەمىكى بەردەۋام و ھەمىشە باسكىرنى لايمە خراپەگانى يەكىكىان لەلايمە ئەۋى دىكەمانەۋە.
۱۱. زۇر كىرن لە مىرد لەلايمە ژنەۋە بۇ ئەۋى كە زىاد لەتۈنانى ماددى خۇى ئەرك بىدات بەسەرىدا.
۱۲. شۈپىنكەۋىتى ئارەزو و خىانەتى ھاوسەرگىرى كە مىردەكە ئەنجامى بىدات.
۱۳. ھەپشە تەلاق، كە زۇر بەى جار مىرد ەك شىپىرك لەسەر مىلى ژنەكەى داپىنەت. يان بەردەۋام داۋاكىرن لە ژن بۇ ئەۋى بىرۈتەۋە بۇ مالى باۋكى. ئەم ھەپشانە زۇر بەخىرايى ژيانى ھاوسەرگىرى كۇتايى پى دەپىنەت و تىكى دەدات.

باسى دووم: پۇلىن كىشەنى ھۆكارەكانى كىشەكانى ژيانى ھاوسەرگىرى لەلايەن زانايانى كۆمەلناس و ئابوورى و دەرونناسەو

ھىچ خىزانىك نىيە كىشەنى تىدا نەبىت، زۇر جار ئەو كىشانە بچووكن و سوودى ھەيمو دمبىت ھۆكارىك بۇ شكانى ھەندى رۇتىنىيات و زياتر لىك تىگەشتن، بەلام بەردىوامى كىشەو گەورمىبونى دمبىتە ھۆى شىوانى ژيانى خىزان، ئەو كىشانەش لە گشت وولاتانى جىهان باومو لە ھەموو ئاستەكانى كۆمەلەيمىتى و رۇشنىبرى و لە ھەموو كات وساتىكىدا، خۇيان لەم ھۆكارەنى خوارمەو دمبىنەو:

يەكەم : ھۆكارە ماددىيەكان.

بارودۇخى گرانى ژيان و زۇربوونى پىداويستىيەكانى خىزان و مىندال ھەردو ھاوسەر ھەول دىمەن بۇ دەستەبەرگەردن و دىنىابوونى ژيانى ھاوبەش، ئەم ھەولدىن وماندىبوونەش زۇرجار دمبىتە ھۆكارىك بۇ كىشە دروستبوون. ئەو جۇرە كىشانەش بە ئاسانى چارمىسەر ئاكرىن ئەگەر ھەردوولا پىكەو گەتوگۇ نەكەن تاومكو بە جوانى لە بارودۇخى يەكترى تىگەن و ، باومر پىكرىنى ھەر يەكەن بە ھەول و ماندىبوونى ئەوى تر بۇ دابىنكرىنى پىداويستىيەكانى خىزان و گوزمرانى باشتر بۇ مىندالەكانىيان. بۇيە پىويستە ھەردو ھاوسەر بە گويىرى تواناي دارايى خۇيان خەرجىي بىكەن و خۇيان بگونجىنن لەگەل بارودۇخى ماددى خۇيان، وىيان ھەول بىدىن بۇ دۇزىنەوى سەرچاوى ترى دارايى.

دووم: الغيرة:

ھەلگەرتنى غىرە و دلبىسى يەكەن بەرامبەر ئەوى تىران يان ھەردووكەيان بەرامبەر بە يەكترى، ئەومش سىروشتى ئادەمىزادەو زۇر بەئاسانى ناتوانىرى بگوردرى، بەلام دىتوانىرى خۇيان لەو كىشەيە دىرباز بىكەن بە موراعات و پىزگەرتن لە ھەست و نەست و خواستى يەكترى وزياتر لىك تىگەشتن و پوونكرىنەوى ھۆكارەكانى.

سىيەم: جىياوازى زۇر لە نىوانىيان و پىكەو نەگونجان:

زۇرجار دمبىنن جىياوازىمكى زۇر ھەيە لە نىوان ھەردو ھاوسەر لە ئامانج و خواست و جۇرى خواردن و داب ونەرىت و ھەندى ھەلسوكەوتى رۇزانە ئەمانەش دىبە ھۆى گەوتنەوى

كېشە. چارسەرى ئەۋەش دىمكىت بىمۇى رېز لە ئامانچ و ھىۋايەتى يەكترى بگرن و گائە بە يەكترى نەكەن كاتى بوونى جىاۋازى لە ھەندىك ھەئسوكەوت، چونكە ھەرىكەيان لەۋانەيە لە شۈيىنكى جىاۋازو ناو ژىنگەيەكى جىاۋاز گەۋرە بوۋىت ئاۋا بە ئاسانى ناتۋانرى لەسەر يەك كۆپى بگرن لە سىقات و ھەئسوكەوتدا، ۋە دىتۋانرى يەكيان بۇ ئەۋى تر تەنازول بكات، ۋەيان گونجان وسازان لە نىۋانيان دروست بگرت.

چۈرەم: ئاگۇكى لەسەر كارو شتە سەرمىكەكان :

پىكەۋە ژيان واتە پىكەنى ئامانجەكان بە يەكەۋە، بەلام زۇرجاران دىمىنن لە ئامانجە سەرمىكەكاندا ھەردو ھاسەر ئاگەنە يەكترى و ھاۋ راۋ ھاۋ بىر نىن ۋەك كېرنى خانوۋ، شۈيىن خانوۋ، ۋەيان يەكيان ئامانجى دروستكرنى خانوۋە بەلام ئەۋى تريان ئامانجى لە پارە كۆكرىنەۋە كېرنى سىارمىيە، ئەۋا لىرە كېشە دروست دىمىت، بۇ چارسەرى ئەم جۇرە كېشانە ئەۋا پىۋىستە ھەردوۋىكان بە جدى لىكۆلىنەۋە بگەن لەۋ بابەتەۋ بىخە بەرچاۋى خۇيان لە ئىستاۋ داھاتوۋدا كام ئامانچ و بەرنامە بۇ خۇيان ۋەندالەكانيان سوۋدى زىاتەرۋ لە بەرژەۋەندىاندایە.

پىنچەم: مەندوبوون ۋەشارى دىروۋنى:

مەندوۋ بوون ۋەشارى دىروۋنى لە سەر ھەرىكە لە دايك ۋىاۋك بىمۇى كارى رۇژانەى دىروۋە ناۋى مال ۋە چاۋدىرى ۋە پەروردى مىندال زۇرجار دىمىنە كېشە لەناۋ خىزان. چارسەرى ئەۋ بابەتەش ئەۋىيە كارى دىروۋە مائەۋە جىابىكرىتەۋە ھاۋكارى يەكترى بگەن و ھەرىكەيان تەقدىرو رېزى مەندوبوونى ئەۋى تر بگرت.

شەشەم: بەسەربىرنى زۇرەي كات لە دىروۋە مال:

بەسەربىرنى كاتىكى زۇر لە دىروۋە مائەۋە لەلايەن يەككە لە ئەندامانى خىزان يەككە لە كېشە سەرمىكەكانى نىۋان ھەردو ھاسەر، ھەرچەندە ھەر يەككە لە تاكەكانى خىزان تايبەتەندى خۇى ھەيە لە ژيان، بەلام پىۋىستە گىرنگىش بىرەت بە پىكەۋە ژيان و ھەستى لايەنى تر. چارسەرى ئەۋەش دىمكىت بە دروستكرنى ھاسەنگى لە نىۋان كارى تايبەت و چوۋنە دىروۋە لە نىۋان ژيانى ھاۋبەشى ناو خىزان كە بە رەزامەندى ھەردوۋ لا بىت.

كېشەكانى خىزان زۇرن و ھەر بەردەۋامىش دىمىت تاۋمكو ژيان لە سەر زەۋى بەردەۋام بىت، بەلام دىمىنن ھەندىك خىزان ژيانى ھىمەن و ئاسوۋە ترە لە ۋانى تر.

دهتوانرى كىشەكان بۇسى تەوهر دابەش بىكرىن

تەومرى يەكەم: لە روانگەى پياومكەوھ:

- ۱- ئافرمەكە تەقلىرو پىزى ماندوبوون و كارى هاوسەرمكەى ناگرىت لە دەرەوى مال .
- ۲- ئافرمەكە موراعاتى بارى دارابى و ئابوورى هاوسەرمكەى ناكات.
- ۳- جياوازى لە ئارمزوى ئافرمەت و پياو لە ژمارمىك لە بوارەكانى ژيان وەك خواردن ، جل و بەرگ، ئامانجەكانى تر.
- ۴- ئافرمەت كاروبارى خىزان و منداڵەكان بەشتگوى بخات.

تەومرى دووم: لە روانگەى ئافرمەكەوھ:

- ۱- ناكۆكى نيوان ئافرمەت و دايكى پياومكەى (خەسووى).
- ۲- دەستپەردانى پياو لە كارى مالمەو زىاد لە پىويست.
- ۳- بەسەربردنى كاتىكى زۆر لەلايەن پياومەو لە دەرەوى مال.
- ۴- جوينى ئاشرىن بە ئافرمەت بدات لە بەرامبەر منداڵەكان.
- ۵- نزمى ئاستى رۆشنىرى و كۆمەلايەتى پياو بە بەراورد لەگەن ئافرمەكە.
- ۶- ئافرمەكە نەتوانى هاوسەنگى دروست بىكات لە نيوان كارى دەرەوى مال پىداويستىەكانى ناو مال.

تەومرى سىيەم: ھۆكارە ھاوبەشەكان

- ۱- زالبوونى سۆزو بەرژمەندى كاتى ھەلبىزاردنى هاوسەر لەلايەن ھەردوو لاوھ.
- ۲- نەگونجان و لىك تىنەگەيشتن بە ھۆى دوورى تەبىئەت و بىرو باومر.
- ۳- دوورى وجياوازى لە ئوسلوب و جۆرى پەروەردىگەردن لە نيوان دايك و باوك؟
- ۴- كىشەى ئابوورى.
- ۵- درۆگەردن لە گەن يەكترى.
- ۶- دەست تىومردانى كەس و كارى ھەردوو لا لە ژيانى رۆژانەى خىزان لە سەر گشت بابەتە بچوك و گەورەكان.
- ۷- غىرە كەردن بەرامبەر بە يەك.
- ۸- جياوازى تەمەن.

۹- ھەسودى و ئەنانىيەت (ئىرمىيىي و خۇيىستىن).

۱۰- نەبوونى گىتوگۇي بەردەوام لە نىوانياندا.

۱۱- ئارمىزىوگىردنى ھەبوونى مىندالى زۇر.

۱۲- ھەست نەگىردن بە لىپىرسراويەتى.

۱۳- لىك تى نەگەيشتىنى يەكتىرى.

۱۴- بىرىنە دەرمەوى نەينىيەكانى ناو مال.

۱۵- خەرج گىردنى پارە بە خۇپايى.

۱۶- خۇ سەپاندىن و مال سالىرى.

۱۷- ناپاگى گىردن بەرامبەر بە يەكتىرى.

ھەروەك باسماڭ گىرد ئەو كىشەنە دروست دەپن، بەلام گىرنگ ئەمەيە ئەو لايەنە بەرپەرسە دىارى بىكەين بۇ چارەسەرى ئەو كىشەنە، ئايا داداگەو قازىيە، يان رىنكخراومەكانى كۆمەلگەي مەدەنيە، يان لايەنە حىزىيەكانى و يان مامۇستەو مەزگەوتەكانى يان سەرۆك ەشەرىت و پىاوە ماقولەكانى. لە ئىستادا دەپىنىن جۇرى كىشەكانىش جىياواڭن لەگەل سالىنى پابووردو و لەبەر گۇپانى بارى سىياسى و ئابوورى و پەيۋەندىيە كۆمەلەيتەكان لە عىراقدا. بۇيە پىۋىستە زۇر بە وردى دراسەو لىكۆلىنەو بەكرىت لە سەر ووردەكارى كىشەكەو دىارىگىردنى ئەو لايەنەي تۈنەي ھەيە كە كىشەكە چارەسەرو بىنې بىكات، نەوەك بەرمە ئاقارىكى تىرى حىزىبى و سىياسى بىبات و ھەندەي تىر كىشەكەو بىرىنەكان قوولتەر بىكرىتەوومو جىياوونەوومو كۈشتىن و مال كاۋلگىردن و سەرگەردانى مىندالەكانى بەدۋادا بىت.

باسى سىيەم: باسکردنى سى كىشە بۇ زياتر پوون گردنەو

۱- دوورى وجياوازی له ئوسلوب و جۆرى پەرومردەگردن له نيوان دايك و باوك؟

له زۆربەى خىزانەكاندا دوورى و جياوازی ھەيە له نيوان چۆنەيتى پەرومردەگردنى منداڵەكان، وە ھەروەھا چۆنەيتى سزا دانيان كاتى ھەلەستەن بە كارىكى نا دروست، بۇ نموونە باوك بەتوندى سزاي منداڵەكە دەدات، بەلام دايك دەلى: ئەو كارى ئەو منداڵە ئەنجامى داوە كارىكى سروشتىو منداڵان زۆربەى ئەو جۆرە كارانە ئەنجام دەدەن بۆيە پاگانى بۇ دەمۆزىتەو، لەمەدا ھەردوگيان نەيانتوانى بە شۆمەيكى دروست منداڵەكە پەرومردە بكەن. نا لەو جۆرە جياوازی پەرومردەي بە كىشە دروست دەبەيت لە نيوانيان و منداڵەكانىش سەرگەردان دەبن. دروستىمەكى ئومومىيە: كاتى منداڵ كارىكى باشى ئەنجامدا ئەوا پاداشتىكى بچووك و گونجاو بكرىت و ھانى ئەوى بەدى بەردەوام بێت، وە ئەگەر ھەلەمەيكى كرد ئەو سزايەكى واى بلىرىت كەوا سوودى بۆى ھەبەيت و نەگەپتەو سەر ئەو كارە جارىكى تر.

۲- ناكۆكى نيوان ئافەرت و دايكى بياومەكى (خەسووى):

ئەو كىشەيە زۆر پوودەدات لەو كاتى دايك و باوك لەگەل كۆرپەمەكى و ھاوسەرەمەكى لە يەك مائىلا دەزىن، چونكە دايك زۆر جاوى لەسەر كۆرپەمەيو ھەر حىسابى جارنى بۇ دەكەت كەوا منداڵ بوومو بەردەوام بە دواى ھەنگاومەكانىمەتى، كە دەچن بۇ شۆپىنان ئەمويش لەگەلياندا دەرواى (بۇ بازار، سەردان، سەيران) ئەمەش وا دەكەت ھاوسەرەمەكى دىگەران بێت، واى بۇ دەچەيت كەوا ئەو پەيشىلى مەفەمەكانىمەتى و نازەندى لۆزەوت كەرنە و دەست وەردانە لە كاروبارى زيانى ئەو وەك تاك و وەك خەزان. ئەو دوو ھەلەسوكەوتە جياوازە ھەردوگيان ھەلەمە، چونكە پۆلى دايك لە پەرومردەو سەرزەشت كەرن تەواو دەبەيت پاش ئەوى كۆرپەمەكى پەرومەسى ھاوسەرگىرى ئەنجامدا، وە ئىستە زيانى تايەبەيتى ھەمەو لۆپەرسراویمەتى ھەيە بەسەر ھاوسەرى و منداڵەكانى و دايك وەمەسى و چاودێر نەي بەسەرەمەو، ھەروەك چۆن ئەو كاتى خۆى شووى كەردو بوو خاوەنى مالى خۆى و باوكى لۆپەرسراویمەتى ئى سەندراو بە ھەمان شۆپەش ئەو پۆلى لە بەرپۆمەردەنى مالى كۆرپەمەكى نەماو، تەنھا لەسەر منداڵەكان پەيوستە كەوا پەيزى بگەرن و بە جوانترىن شۆپە پەفتارى لەگەلدا بكەن، وە پەيوستە ئافەرتەكەش ھەست بەوە بكات كەوا ئەو دايكە بە دوور كەوتنەوى كۆرپەمەكى و ھاوسەرگىرى بۆشايەك لە زياندا دروست بوو ماویمەكى دەوێت تاوێكو لەگەل ئەو زيانە

نوییه رابیت، وه نا بیت نافرتمکه ئەومەندە خۆپەرست بیت و پیاومکه له مالی باوکی و سۆزی دایکی دابریت، بەلکو پێویستە رێزبان بگریت و خزمەتبان بکات و چاوپۆشی بکات له هەندێ قسەو کار که دمیکت وەک گەورەمەك و دایکی خۆی سەیری بکات و هانی پیاومکەى بدات کەوا چاودیری دایک و باوکی بکات و خزمەتبان بکات، تاومکو لەلایەن دایکەمکەوه ئەو هەستە دروست ببیت کەوا خێزانی کورمکەى وەک کچی خۆی وایه له خزمەت و رێزگرتنیدا. وه هاوسەریش ئەوه له بیر نەمکات کەوا خۆشی و ناسوودمیی دایکی میردەمکەى رەنگەمەتەوه لەناو خێزان و لەمکاتی بەسەر چوونی تەمەندا بەهەمان شیوه خۆشی بەو بارەدا تێپەر دەبیت.

۲- مەلەلانی له نیوان هەردوو هاوسەردا:

عینادی کردنی هاوسەرمان و دانەبەزین لەسەر قسەو بیرو فیکری خۆی و ئەومەى له میشتکیدايه هەر ئەو به راست بزانی و نەتوانی وشەمەکی خوش و نەرم و نیان بەکار بهێنیت، ئەوا کێشه دروست دمیکت هەرچەندە له رێویمکەنى ترمەوه ئەو خێزانە گونجاو بن. پێویستە لەو کاتانەدا هەر یەکیان ئەگەر لەسەر هەلەبوو ئەوا دان به هەلەمکەى خۆی بنی و به تنازلی دانەنێ، وا نەزانی ئەو دابەزین و دان پێنانە له کەسایەتی و کەرامەتی دەهێنیتە خوارمەوه، بەلکو به پێچەوانەوه بەرزى و فەزىلەتە (الاعتراف بالخطأ فضيلة)، جا ئەو دان پێنانە چ لەلایەن نافرتمکەوه بیت یان لەلایەن پیاومکەوه بیت. وه دەتوانن بۆ چارەسەرى ئەو جۆرە کێشەنە دانیشتیکی هێمانەموو گفتوگۆیمەکی لەسەر خۆ بکەن و بیرو رای خۆیان بگۆرەنەموو له یەمکەری تێکبەگەن بەمەش دمیکنە چارەسەرى کێشەکان و له ئەنجامدا بۆیان رێوون دەبیتەوه کەوا وەرگرانی بیرورای یەمکەری زیاتر له واقعان نزیک دمیکنەموو دلایان زیاتر ناسووده و نارام دەبیتەوه بەرامبەر به یەمکەری و خێزان دمیکنەوتە ناو کوشیکی پر له خۆشەویستی و نەرم و نیانی وگەشه سەندن.

پێویستە هەردوو رەگەز نێرو مێ بزانی کەوا پاراستنی ناسوودمیی و نەهێشتنی هەلەوشاننەموو خێزان خالێکی زۆر گرنگه له ژيانى کۆمەلگەو کیانی نیشتیمان، چونکە کۆمەلە و نیشتیمان یەمکەى سەرمەکیان بریتیه له خێزان، به توندو تۆلی خێزان کۆمەلگە دوور دمیکنەوتەوه له تاوان و بەردمۆشتی و پشێوی دەروونی و نا هاوسەنگی و هەلەوشاننەوه. هەرۆک شاعیر دەلی:

نەتەوه بریتیه له خوێرمۆشت	ئەگەر خوێرمۆشتی نەما ئەوا خۆشی نامینی
بەنا الامم اخلاق ما بقیت	فان نهبأ اخلاقهم ذهبوا

بۇيە زۆر پىنويستە لەسەر ھاوسەرمەكان خەمى كۆمەلگەو نەتەوھى خۇيان بىت و لەبەر
بەرژەمەندى خۇيان و سووربوون لەسەر پاي خۇى نەبىتە ھۆى تىكدانى كۆمەلگەو سەرگەردانى
نەومكانى دواپۇزى گەل ومىللەت.

باسى چوارەم: ھاوسەرگىرى ئەلىكترونى و لايەنى نىگەتىقەكانى ئەو جۆرە

ھاوسەرگىرىيە

بەرز د. عمر بەتى لەسر ئەم بابەتەو دەلى:

- لەگەن بىلابوونەوئى ئىنتەرنىت لەناو توپىزى لاواندا، يەكتر ناسىن و ھەز لەيەكتر گىردن و ھاوسەرگىرى ئەلىكترونى پەيدا بوو و دايكان و باوگان پۆلىيان لەم پىرۇسەپەدا كەم بۆتەو.
- بە پىنى نامارىك لە ھىندىستان لە سالى ۲۰۰۶ دا زياتر لە ملىۇنىك كوپ و كچ لە رىگەى ئىنتەرنىت و دوور لە دايك و باك و كەسوكار ناھەنگى ھاوسەرگىرىيان ئەنجامداو. ئەم پىزىمە لە بەرزبوونەوئەدا و مەزىندە دىكرىت سالاڭە بەرزى ۲۰% لە ھىندىستان زىاد بىيىت. لە ولاتى چىنىش ئەم جۆرە ھاوسەرگىرىە سەرى ھەلداو. لە ئىسپانىيائىش زياتر لە ۴۰۰ ھەزار كوپ و كچ لە رىگەى ئىنتەرنىتەو بەيەك گەپشتوون.
- شارمزاپەكى ئەم بوارە پىنى واپە ئەم جۆرە ھاوسەرگىرىە نىشانەى نەمانى جىاوازى و كەلەبەرى چىناپەتى و زمان و نەتەو و داب و نەرىتە كە لەپراپىردوودا پىگىرىوون لەبەردەم ئەم پىرۇسەپەدا.
- ئەم جۆرە ھاوسەرگىرىە سەرکەوتتووە ئەگەر ھەردوولا بەشىوئەپەكى راستەقىنە و بىنى زىادەپىزى باسى يەكترى بگەن.
- ھەنگاومكانى ئەم ھاوسەرگىرىيە:
- يەكتر ناسىن لە رىگەى تۆپى ئىنتەرنىتەو.
- پاشان كوپمەكە داوا لە كچەكە دىكات شووى پىنى بىكات. ئەگەر كچەكە رازى بوو پەپومندىكە بەھىزتر دىبىت و لە رىگەى ئەو ناژانسانەو بەيەك دىگەن.
- لاپەنە خراپەكانى ئەم جۆرە ھاوسەرگىرىيە:
- ئەگەر كوپ و كچەكە لە دوو ولاتى جىاواز بن ئەوا ھەستى نەتەوئى و نىشتەمانىيان لاواز دىبىت.
- ئەو جۆرە كەسانە پەپومندىيان بەكەسوكارەو نامىنىت و لە خەپالى و دىلەپاويلكەدا دىزىن.
- ئەو جۆرە كەسانە دواى ئەموى دىگەرپىنەو بۆ واقەى كۆمەلگا تووشى دىلشكاوى و خەمۇكى دىبن.

باسى پېنجەم؛ ھەندىك لە ئوسلوبى كىرەرى بۇ چارەسەرى كېشەى ھاسەرگىرى

بەكمە ھۆكار بۇ خۇشەختى خىزان بىرىتە لە گوپراپەلى كىرەن بۇ خۇى پەرومردگارو ھەرمەنەكانى جا بە كىرەن و نەنجامدان بىت پان بە نەمكىرەن و دووركەوتنەو بىت، بە پېچەوانەو نەنجامدانى تاوان و گوناھ و دووركەوتنەو لە بەرنامەى خوا ھۆكارە بۇ سەرھەلەن و گەشە سەننى كېشەو ناكۆكى لە ناو خىزان. زۆر جارەن كېشەكانى ناو خىزان خىرو چاكەى پېو بەندە نەمكىرەن بىتوانىن عىرەت و پەندەو نامۆزگارى لىومر بگىرەن، وە ناپىت ھەموو كات تەنھا لاپەنە سلبى و خراپەكانى و مەركىرەن بەلكو لەوانەى بە داھاتوودا خىرى زۆرى پېو بىت چەنكە ناپىت ھەموو شتىك تەنھا بە پروكەش و مەركىرەن بەلكو مامەلە كىرەن لەگەلى بە شىنەى و ھىمىنى وقوولى تاومكو سوودى لىومرەگىرەن. ھەروەك چىرۆكى ھەزرىتى موسى و پىاوە چاكەكە كە لە پروكەشەو ھەمووى كارى نا دروستە، بەلام لە پروكەكى ترمەو پەرى بوو لە ھىكمەت و كارى سەرسووپەنەر. ھۆكارى كېشەكانى ناو خىزان ھەيانە ھۆكارى ئاپەن و كۆمەلەپەتى و ئابوورى و نەفسى و كەسپى بە.

پېويستە لەسەر ھەردوولا بە ھاوتىكى واقىمى پانە تەماشائى ناكۆكى و كېشەكانى ھاسەرگىرى بگەن، زۆرى ئەو كېشەنەن وا دەكەن ھەردوولا دەست بگەن بە گەتوگۆو بېروپا گۆپەنەو گەپشتەن بە ئاپەنكى ئاسوودە.

خالى گىرەنگ بۇ پىادە كىرەن:

۱- بى گومان وشەى توند و دەستەواژەى بىرىندارگەر دەنگدانەو ھى خۇى ھەى، لە دوى چارەسەرى كېشەكەش بەتاپەتەى ئەوانەى بەرگەوتەى پاستەوخۇى ھەى بە پەپەندەى عاتقى و سۆزدارەكان كە لەناو ناخى مەزۇدا زۆر دەمىنپەتەو، بۆپە دوور كەوتنەو لەو وشەو دەستەواژانە زۆر پېويستە.

۲- خۇ بى دەنگ كىرەن و وەلام نەدانەو ھۆكارىكە بۇ چارەسەرى كېشەكە بە شىوۋەى كاتى، بەلام نەگەرى سەر ھەلەدانەو ھەى بە داھاتوودا، چەنكە لەناو سىنەو مېشكدا شوپەنەوارى ھەرمەو. چارەسەرى ئەو كە لە بىر بگىرەت بە پەكجارى بەسەرىدا نەچەنەو، پان دانىشتىنى بۇ بگىرەت بە دلىكى پاك و دىرونىكى ئاسوودە تا چارەسەرى بۇ دەدۆزەو.

۳- دووركەوتنەو لە ھەموو ئەو ئوسلوبانەى كە دەپتە ھى سەرگەوتنى لاپەك بەسەر لاپەكەى تەدا، چەنكە ئەمە كېشەكە ھوولتەر دەكات و پەك و پەشەى زىاتەر دادەگوتى. وەك ئوسلوبى

گالتە پىكىردىن و بە كەمزانىن، پان ئىنكارو بەرپەرچدانمەۋ. لە عەبداللا كورپى عمرو دىگىپتەمەۋە
كەۋا پىغەمبەرى خوا ﷺ وشەى ناشاپستەى بەكار نەمەيناۋە بەرامبەر بە كەس و دەپفەرمەۋو؛
باشترىنتان خاۋمن جوانترىن پەموشتە. بوخارى گىراۋىيەتەمەۋە.

ھەرومھا عائشە دايكىلى مۇسلمانان لە پىغەمبەرى خوا ﷺ دىگىپتەمەۋە : شۇنى خراپترىن
كەس لە پۇزى دۋاى شۇنى ئەمە كەسەيە كەۋا خەلگان لىي دۋور بىكەمەنەۋە تاۋمكو لە خراپەگانى
خۇيان بېارنەن.

نەنەسى كورى مالك دىلى: زياتر لە ۲۰ سال لە خزمەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ بووم پۇزىك
پىي نەۋتم بۇجى وات كەرد پان بۇجى وات نەكەرد، پان بۇجى ئەمە كارەت جى ھىشت پان كەرد.

۴- تىگەمىشتن لە بنەۋان و سەرجاۋى كىشەكە و كارىگەرى لەسەر ھەردوۋلا: چۈنكە بى
گومان ناكۆكى نيۋان دۋو خۇشەۋىست و ھاۋسەر كارىكى قورسە و زۇر گىرى دىرونى و ناھاۋسەنگى
دروست دىكات، بۇيە پىۋىست دىكات لىي تىبگەيت.

۵- دۋور كەۋتەنەۋە لە خۇ بەگەۋرەمۇ زل زانىن بە ھۇى پارەمۇ پەگەزو جوانى و ناستى
خۇپىندەۋارى ھۇزو خۇيش. ئەمەش ھۇكارىكى سەرمكى كىشەگانە.

۶- نا بىت بە پەلە بىپارى كۆتايى بىدەيت و وشەى بەلى پان نەخىر بەكار مەھىنە تاۋمكو
كىشەكە بە جوانى تاۋتوى نەكەى و ھەلسەنگەندى بو نەكەيت.

ھەنگاۋى پېۋىستى:

- ۱- پېۋىستە ھەر يەك لە ھاوسەرمكان بە شېۋىمىكى پوون ئەۋى لە دېيەتى باسى بىكات و بەنيازى خۇى بەجۋانى و پاستەوخۇ باس بىكات، ئەۋە ھۆكارە بۇ لابرېنى گومانى لىك تېنەگمىشتن و ئەۋە كات كېشە پرونادات، چونكە خۇى لە خۇيدا كېشە نەبوۋە بەلكو لىك تېنەگمىشتن بوۋە.
- ۲- گەرپانەۋە بۇ لاي نەفس و ئارمىزو و موحاسەبە كرىنى لەسەر ئەۋە كەم و كورپانەى كە ھەيەتى بەرامبەر بە خولقېنەرۋ پەرومردگار، ئەمەش وا دىمكات زۆر بە ئاسانى لە ھەلەى ھاوسەرمكەت بېۋورى و ئەۋەش باشتىن و گەۋرەترىن عىبادەتە.
- ۳- زانىنى ئەۋە پاستىمىيە كە ھەر بەلاۋ موسىبەتلىك توۋشى مەۋۇد دېت بە ھۇى گوناھەكانىيەۋەتى، گەۋرەترىن موسىبەتلىش ئەۋمىيە بىكەۋىيە ناۋ ناخۇشى و ناكۆكى لەگەل ئەۋە كەسەى كە خۇشت دەۋىت ئەۋىش ھاوسەرمكەتە. ھەروەك مەمدى كورپى سىرىن دەلى: مەن گوناھى خۇم دەزانم لە خولقى ھاوسەرمكەم و ھەلسوكەۋتى ۋلاخەكەم.
- ۴- نەھىشتىنى بىلاۋبوۋنەۋەى دىنگۇى ناكۆكىيەكان بۇ دەرۋەى چۈۋارچىۋەى دۇست و خزمە زۆر نىزىك و دىلسۆزەكان.
- ۵- دىۋارىكردن و دەست نىشانكردنى بىنەپەتى ناكۆكىيەكەۋ چىركردنى ھەۋلەكان بۇ چارەسەرى و نەگەرپانەۋە بۇ ناكۆكىيەكانى كۆنى بەسەرچوۋمەكان يان ناكۆكىيە سادەكان و ھەلدانەۋەى لاپەرە كۆنەكان.
- ۶- نا بېت ھەر يەكلىك باسى كېشەكە بىكات بە گۈيرەى تېگەيشتىنى خۇى و پاي خۇى بە دروست بزانى كە گومانى تيا نىمە پېۋىست بەۋە ناكات دانىشتن و گەفتوگۇى بۇ بىكرىت، ئەۋە جۇرە بىرگىرنەۋانە وا دىمكات چارەسەر زۆر ئەستەم بېت و ھەر لە لانكەۋە پىريارى خىنكانى بۇ دەرگراۋە.
- ۷- لە سەرمەى كېشەكە دەبىت خالە باش و چاكەكانى ھەريەكىان باس بىكرىت و ئەۋانى تر بەلاۋە بىرئى تاۋمەك دىل ئارام و ناسوۋدە بېتەۋە و شەيتان دۈۋر بىكەۋىتەۋە نەفس و ئارمىزوۋش ھەندىك دابەزى ۋتەنازول بىكات، ھەروەك خۋاى پەرومردگار دەفەرمۈى (ولا تتسوا الفضل بىنكەم). ھەروەك ئەۋمىيە يەكىان بىت لە سەرمەى قەسەكانى مەن ھەزل و چاكەى تۇ لە بىر ناكەم لە و شتانە ۋەك، ۋە تۇش زۆر خالى ئىجابىت تىايە و خالە ھاۋبەشەكانىشمان زىاتەرە لە خالە

ناكۆكەيەكان ، ئەم قىسانە ۋا دەكات لايەنى بەرامبەر توورمىيەكەى دابىركىتەمۇە و ناكۆكەيەكە بە ناسانى چارەسەر بىكرىت.

۸- نا بىت تەنھا چاۋت لەسەر مافەكانى خۆت بىت و گەمورى بىكەيت و داكۆكى لەسەر بىكەيت و نەچىت بەلاى ئەركەكانى گەوا لەسەرت پىۋىستە ئەنجامى بدەيت.

۹- دان پىنان بە ھەلەكان پاش پرونبوونەمۇى و زۆر داكۆكى نەكرىن لەسەرى ھەلە نىيە. ئەمەش بەراستى بوۋىرى و ئازايەتى و مەمانەى دەۋى لە ھەر يەكەيان كە ئەمۇ گارە بىكات. ۋە پىۋىستە لايەنى دوۋەم سوپاسى ئەمۇ ھەلۋىستەى بىكات و بە گەمورى بىكرى (دان پىنان بە ھەلە خىرتەرە لە درىژمەدان بە باتىل و نەنگى)، ۋە دان پىنان بە ھەلە رىگەى راست و دروستە و نابىت بىبىتە ھۆكارىك بۇ لايەنى دوۋەم كە فشار بىخاتە سەر لايەنى يەكەم پاش دان پىنان بە ھەلەكەى، بەلگە دىبىت بىبىتە خالىكى گەشاۋە لە پەيۋەنىدەكانى ھەردوۋلا بىخىرتە ناۋ پەراۋ وتۇمارگەى چاكەكان و ھەردەم باس بىكرىت.

۱۰- ئارام گرتن لەسەر ھەندىك خوۋ وتەبىعات كەوا لە نەفس و فىترەتى ئافرىت رەگى داكوتائە ۋەك (غىرە). عائشە دايكى ئىمانداران دىگىرپىتەمۇە كەوا (صفىيە) دايكى ئىمانداران خواردنىك بۇ پىنغەمبەرى خوا ﷺ دىنيرى كە بەلاۋە خۇش دىبىت و ئەمۇش دەفەرەمۇى (نەم دىۋە كەس ۋەك صفىيە خواردنى باش دروست بىكات)، كاتى عائشە گۈنى لەمۇ وتەيە دىبىت قاپەكە دىشكىنى و خواردنەكە دەرژىنى. نسانى و ئەمۇ داۋد و ترمىزى گىراۋيانەتەمۇە. لىرەمۇە بۇمان دىردەكەۋىت كەوا ھەندىك ھەلس ۋەكەوت ھەيە لەناۋ ناخى مەۋفدا رەگى داكوتائە و گۆرپىنى ئەستەمۇە كاتى زۆرى دەۋىت بۇيە پىۋىستە ئىعتبارى بۇ دابىرى و بە ھەند ۋەربىگرى.

۱۱- رازى بوۋن بە بەشى خواۋ قىسمەت و تەقدىرى، گەر شتىكى خىرى بىنى ئەمۇ پىۋىستە شوكرانەى خوا بىكات، ئەگەر شتىكى نا رىكى بىنى ئەمۇ بىيەنتە پىش چاۋى خۇى كەمۇ ھەمۇۋ كەسىك ۋەك ئەمۇ ۋايەمۇ خىزانى بەبى كىشە نىيە.

۱۲- نا بىت كاتى توورمىيە ھەۋل بىدات ناكۆكەيەكان چارەسەر بىكات، بەلگە ۋاچاكە دۋاى بىخات تاۋمۇ ھىمەن دىبىتەمۇە دىمارگىرەكەى سارد دىبىتەمۇە، چۈنكە چارەسەر كاتى توورمى بىپارەكان دوۋر دىخات لە راستى.

- ۱۳- تەنازول كىردىن لە ھەندىك لە مافەكان پىۋىستە، چۈنكى دەست پىۋەگرتنى ھەر لايەك بە مافەكانى و بەرمۇ زانىنى ھەرگىز ناگەن بەمەك و كىشەكە چارەسەر نابىت.
- ۱۴- خۇراھىنان لەگەل ھەموو بارو دۇخىكنا، ۋە ھەردو ھاوسەر دەبىت لەسەرەخۇو نارام بىت و پەلە نەكات لە بىرپارو ھەلەشمۇ توورمۇ دلتەنگ و گرۇ نەبىت ھەموو كات.
- ۱۵- پىۋىستە ھەردو ھاوسەر بزانن كەما ئاسوودىمى و خۇشى ناوخىزان لە بوونى سەرمایە و پارەى زۇر نىيە، بەلكو ئەو كارە بە تىگەشتن لە ژيان و پىكەوتن و گونجاۋى ھەردوولا دىتە دى.
- ۱۶- چاۋپۇشىن و لىبوردن لە ھەلەو لادان وناكۇكى بچۇكى بى مەبەست ، ھەرومك و تراۋە:
- كەس ھەيە بى ھەلە و گوناھ بىت؟ كەس ھەيە تەنھا چاكەكار بىت؟

لەسەر ئەم بابەتمۇ بەرىز دىكتۇر عمر پەتى پىسپۇرى پەرومردە ئەم خالانى بەلاۋە گرنگ بوو بۇ چارەسەرى كىشەكان

پىنگا چارەى بەھىزكىردىنى پەيۋەندى نىۋان ھاوسەرگىران:

- زوو چارەسەرگىردىنى ھەرنەكۇكى و شەرمەنگىك و نەھىشتىنى تەشەنەكىردىنى و پىنگىرى لە گەورەبوونى .
- بايەخ و گىرنگى دان بەمەكتى و دوورگەوتنەمۇ لە فەرامۇشكىردىنى پەكتى.
- داھاتى مالمۇ (خىزان) ھاۋەش بىت لە نىۋان ھەردوگىياندا دوور لەسەربەخۇبى واتە ھەردوگىيان بۇ پەكتى بىزىن.
- نەبەرنە دەرەمى نەھىنى مال بۇ كەسوكار و ھاۋەپىيان ئەگەرچى بۇ نامۇزگارى و پەند وەرگىرتىش بىت.
- بەشدارى پى نەگىردىنى لايەنى سىيەم لە چارەسەرگىردىنى گىرگىرت و كىشەكانى خىزان.
- پەرمەيدان و زىاتركىردىنى خۇشەۋىستى بۇ پەكتى لە پىنگاى جۇراۋاجۇرمۇ.
- بايەخدان بە بۇنە گىرنگەكان.

- رېزگرتن لىمىكتىر و بايەخدان بە تواناكانى يەكتىرى.
- دور كەوتنەمە لە سەرزەشتەكتىرى يەكتىرى و بەدىارخستىنى كەموگورى يەكتىرى.
- زور نەگىردن لە مېرد لەلايەن زەمە زىاد لە تواناى ماددى خۇي.

هاوسەرگىرى پېشەۋەخت وچ تەمەنىك گونجاۋە بۇ ھاسەرگىرى؟

- تەمەنى كور و كچ گونجاۋ بېت
- تەمەنىك لەرووى ەمەقلى و ژىرىمەۋە گونجاۋ بېت: ھاسەرگىرى پېشەۋەكى پېر ئەرك و بەرپەسىيارىمەتە، بۇيە كورپان و كچان ئەگەر توانستە ژىرىيەكانيان گونجاۋ نەبېت ، ئەمە كار دەكتە سەر ھەئەسكەوتيان.
- پېئويستە كورپان و كچان توانا جەستەمىيەكانيان پېتەمىشتوۋ بېت و گەشەى كىرەبېت بۇ ئەۋ كارە.
- پېئويستە كورپان و كچان توانا و لايمەنى سۆزدارى و ھەلچونەكانيان پېتەمىشتوۋ بېت و گەشەى كىرەبېت بۇ ئەۋ كارە. چونكە ئەمە لايمەنەش زور گىرنگە لە پال لايمەنى ژىرى و جەستەمىيدا.
- تەمەنىك تواناى بېرىاردان و بەرپەۋەردىنى ھەبېت. بەتايىبەتى ھەنىك لە كورپان و كچان فېرى ئەۋە بوۋنە زۆرتر پەشت بە دايك و باۋكيان بېستەن.
- تەمەنىك تواناى ھەبېت پوۋبەروۋى كېشەكان بېتەمەۋە. دەبېت كورپان و كچان لايمەنى رۆشنىرى و كۆمەلايمەتەيان تەۋاۋ گەشەى كىرەبېت بۇ چوۋنە ناۋ ئەۋ پېشەۋە.
- تەمەنىك تواناى ھەلگىرتى بەرپەسىيارىتى ھەبېت و لەروۋى ئابوورىمەۋە ھەردوۋلا بتوانن بچەنە ناۋ ئەۋ پېشەۋە و ژيانى خۇيان بىنات بىنن.

باسى شەشەم : ھەندىك لى سوودەكانى كىشەكانى نيوان ھەردوو ھاسەر:

دكتۇرە پەيمان عزت باسى ھەندىك لى سوودەكانى ئەم كىشانەمان بۇ دىكات.

١- خويندەنەمو تىگەشتەن لى نەفسىيەتى يەكتى ئاوينەيەكە بۇ رەنگدانەموى ئەم كارانەى كەوا لايمەنى تر زوير و دلەنگى دىكات، وە ئەم شتانەى كەوا دللى پى خۇش دەبىت و ناسوودەى دىكات، وە ھەرىمكىيان شارمزاى ھەلەى خۇى دەبىت لىى دوور دىكەويتەمو، بەمەش دىتوانن رىپرومى ژيانيان بەرمو باشتر و دروستتر بېمەن.

٢- دىتوانرئ لى ميانەى ئەم كىشانە ھەرىمكىيان خالە بەھىزو خالە لاوازەكانى لايمەنى تر دەست نىشان بىكات، لايمەن چاك و خراپەكانىش ديارى بىكرىت.

٣- ھەروەك پارىزمىك و قەلغانىك بۇ داھاتوو، چۈنكە ھەرىمكىيان راژمى زانىارى و شارمزاى بەرامبەر بە يەكتىر زىاد دىكات.

٤- ھەروەك قوتابخانەيەكە بۇ ھاسەرمەكان كە تىايدا فېرى سەبرو نارامى و لىپووردن و دل فراوانى و چاوپۇشى و رىق جوينەمو دايالۇكى ھىمانەمو زۆر شتى تر دەبن.

٥- گەر تەماشى مېژوو بىكەين دەبىنن زۆر لى زانىيان لەبەر بوونى كىشە بىريان كىرەتەموە كەوا چارسەرى بۇ بىدۆزەمو، لەوانە تۆماس ئەدىسۇن گەر كىشەى تارىكى و شەمەزنگ نەبوايە ئەم ھەرىگىز بىرى لەمە نەدىكرەموە كەوا كارىبا دروست بىكات، وە ھەرى فۇرد گەر كىشەى ھاتووچۇى نەبايە ئەم بىرى لى دروستكرەرنى ئۆتۆموبىل نەدىكرەمو، نەمەى زۆرى تىرىش لەم جۇرە زۆرن، ھەروەك دىلئىن (ئىعتىياج بوون سەرجاومە دايكى داھىنانە).

٦- پەست بەستەن بە زات ، گەرەنەمو بۇ (لاى خەد)، واتە كاتى سەرھەلدانى كىشە پەمنا بۇ خەزم و كەس و كار مەبە ، بەلكو خەت بۇى دانىشەمو ھۆكارى بىدۆزەمو چارسەرى بۇ ديارى بىكە.

٧- زانىيان جەختيان يان لەسەر ئەمە كىرەموە كەوا كىشەى خىزان چارسەرە بۇ كارەكانى رۆتىنى ئاومال و دووبارە بوونەموى.

٨- ھۆكارىكە بۇ كەمبەونەموى پەرتەمو بۆلەى رۆژانەمو بەردەوام، ھۆكارىكىشە بۇ ناسىنى كەمەكورتى و نەنگىمەكان.

۹- که مکر دنهوی دهست تیومردانی کس وکاره له کاروباری تاک وخیزان، پشت بهستانه به خود.

۱۰- به خوداچوونهوه بهرامبر به گوناهاکان چونکه زۆربهی کیشهکان دوور کهوتنهوهیه له بهرنامهی خوا وپشتگوی خستنی فرمانهکانیهتی.

﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ الروم: ۴۱

۱۱- تافیکر دنهوهیه که بۆ نهوهی بزانی تا چ پادیههك شوکرانه بیژن به رامبر به نیعمه تهکانی خوی گهوره ﴿قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَأَهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ﴾ النمل: ۴۰

۱۲- زیاتر شارمزابوون له بیروپای یهکتری ونزیکبوونهوهی فیکری و دوور کهوتنهوه له خاله لاوازمکان و دهست گرتن به خاله بهسوودمکان.

به‌شی سینه‌م

هاوسه‌رگیری له رووی ته‌ندروستیه‌وه

باسی یه‌که‌م:

دواکه‌وتنی مندال‌بوون (دره‌نگ مندال‌بوون)

باسی دووم:

مندال نه‌بوون به‌گشتی.

باسی سینه‌م:

نه‌بوونی ره‌گه‌زی نیرینه.

باسی چوارم:

کیشه‌ی جوانی و هه‌ئسوکه‌وت وره‌وشت

باسی پینجه‌م:

ده‌رکه‌وتنی هه‌ندی نه‌خوشی

دوای پرۆسه‌که

پېشەكى ئەم بەشە

ئەم بەشە لەلايەن د. ابراهيم ظاهر مەعروف نوسراوه

چەنلەن جۆر كېشە تەندروستی دېنە پېش ئەم دوو بەرئەزى كەوا هاوسەرگىرىان كىردووه
لە ھەردوو پەگەزى (نېرینەو مېینە).

سەرمتا هاوسەرگىرى واتە: ئەم دوو كەسە ھەردووگىيان سەرىيان گىر كىردووه و سەرىيان ناوہ
بەيمەكدا و گىرئەستىكى توندیان بەستوہ لە نىوان خۇياندا بە شىویمەكى بەردەوام (نەوہك كاتى)
بە نامادىبوونى ژمارىمەكى زۆر لە ئەندامانى ھەردوو خىزان، لەگەل بوونى ژمارىمەك لە مەرجى
ماددى و مەعنەوى. واتە پەنویست دەكات ھەردووگىيان ھۆش و فەكرىيان لە يەك نەزىك بکەنەوہ لىكى
گىرى بدمەن و لىك تىبگەن و نابىت بەناسانى ئەم گىرئەستو پەيمانە بشكىنن لەسەر ھەندى كېشە
كە پەرو بەروویان دەبىتەوہ، لەوانەمىە زۆر بەى زۆرىشى لە تواناو دەسەلاتى ئەواندا نەبىت، يان بە
ھۆكارى دەرەكى، يان دەست تىمەردانى خانەوادەو خەزم و دۆستى نەزان بىت. بۆیە دەمەوئە پېش
چوونە ناو بابەتەكە بەمىادتەن بەئەنەوہ كەوا پېش دىشكانى يەكترى و ميان بىپاردانى
دوورگەوتەوہو دابىران زۆر بىر بکەنەوہ سەدەھا رىگەچارەى تر بگرنەبەر وشىكردنەوہى گشت
بارەكان و لاىەنە خراپ و چاكەكانى لەبەر چا و بگرن نەوہك دوایى پەشىمان بىنەوہ، كە ئەم كات
پەشىمانى داد نادات.

بە كورتى ئەم كېشە تەندروستیانەى پەروپەرووى هاوسەرەكان دەبىتەوہ بىرىتە لەمانەى
خوارەوہ، لەوانەمىە زۆرى تر ھەبىت بەلام لىرە ناتوانىن باسىان بکەين، دەتوانن پەيوەنلىمان پەنە
بکەن گەر ھەر دوو دلى و تەم و مژىەك ھەبوو لە بواری تەندروستىەوہ.

باسى يەكەم: دواكەوتنى مندالبوون (درەنگ مندالبوون)

زۆر جار ان ھەردوو ھاوسەرمكە خۇيان نايانەمۆيت منداليان بېيت، بەموى كە ناتوانن بە خىوى بكمەن لەبەر ئەموى ھەردووکیان فەرمانبەرن و، دەیانەمۆيت خەریكى مندال نەبن و مال پیکمەو بنن. بەلام دەبینن دەوروپەرمكەیان، بەتایبەتى دایكى كۆرە دەست دەكات بە پرتەو بۆلەو لیدانى توانج ودرۆستکردنى تۆمەت بۆ بووكى گواپە مندالى نابيت يان مندالى پى بە خىو ناگریت. ئەمەش فشارى دەروونی دەخاتە سەر ئافرەتمەكە لەوانەپە بېيتە ھوى شىوانى کردارى بى نوێزى(سوورپى مانگانه) و کار بکاتە سەر ھۆرمۆنمکانى ھیلکەدانیش و لە دوا رۆژدا کارىگەرى خراپى ھەبیت بۆ مندالبوون.

بەريارى دوا خستنى مندالبوون بە چەند شىومپەك دەكریت وەك : قەدەغەكرەنى سەروشتى بە دیاریکردنى رۆژمکانى بى نوێزى و رۆژمکانى پاكبوونەمەو وپێكخستنى کردارى بەپەكگەپشتنى نىوان ھەردوو ھاوسەر، دیاریکردنى رۆژمکانیش لەلایەن پزىشكى پەسپۇرى ئافرەتەنەمەو دەكریت (ھەر چەندە ئەو خستەى رۆژانە دەگۆریت لە ئافرەتیکمەو بۆ يەككى تر بۆپە زۆر جار كۆرەپەلە درۆست دەبیت). يان ئەو دواخستە دەكریت بە ھوى بەكارھێنانى حەب و دەرزى و دەزگای پزىشكى تاپبەت كە ئیستا جۇریان زۆرە بە ناوى (وسائل منع الحمل). تەكامانە لەو دوو ھاوسەرە پێش ئەو بەريارە ئەو بابەتە بۆ دایك و باوكى ھەردوولاو ئەو كەسانەى تر كە زۆر لێیانەمەو نزیك رۆون بكمەنەمەو تاومكو كێشەیان بۆ درۆست نەبیت.

باسى دوۋەم: مىندال نەبوون بە گىشتى

زۇر چار ھەيە ئەو دوو ھاوسەرە مىندالىيان نايىت، ئەمەش ھۆكارى زۇرى ھەيە (لەۋانەيە ھۆكارىگە لە پىاومگە بىت يان ئافرىتەگە) ئەمانەش لەۋانەيە دىروۋنى بىت يان جەستەيى، يان پىيۋى ھۆرمۇنى بىت، يان ھەندى نەخۇشى زىگماكى بىت، ۋىيان نەگۈنجانى كرۇمۇسۇمىكان بىت، يان ھەندىك ھۆكارى تىرى پىزىشكى. ئەم بابەتە كىشى زۇرى لىدەكەۋىتەۋە زۇر چار دىمگاتە جىبابوۋنەۋە. بۇيە بە پىۋىستمان زانى كەۋا ئەم بابەتە بۇ ھەردوۋ ھاوسەرگە پىۋون بىكەينەۋە تاۋمىكو كىشەيان بۇ دروست نەبىت.

۱- لەۋانەيە ھەردوۋىيان ھىچ كىشەيەكى تەندىروستىيان نەبىت، بەلگۈ تەنھا ھۆكارى مىندال نەبوون ئەۋىيە كەۋا كاتى بىيەك گەيشتىيان(جۋوت بوون) نادروستە بۇيە پىۋىستە سەردانى پىزىشكى ئافرىتان بىكەن بۇ ئەۋى كاتى گۈنجاۋيان بۇ بىيەك گەيشتن بۇ دىيارى بىكات، تاۋمىكو ھەردوۋ توخى زاۋى (ئاۋى نىرىنە- سىپىرم و ھىلەكى مەينە) بىيەك بىگەن و پىتتىن پىۋىدەك و بىيىتە كۆرپەلە.

۲- ئەگەر ئەم ھۆكارە نەبوۋ، ئەۋا پىۋىستە يەكەم چار پىشكىن بۇ پىاومگە بىكرىت چۈنكە پىشكىنەكە ئاسانەۋ ھەرزانەۋ بە ماۋىيەكى كەمىش دىرەمچىت. ئەگەر پىشكىنەكە نا دروست دىرچوۋ ئەۋا لەۋى پىسپۇرى تايىبەت چارەسەر ۋەردىگىرى و لە زۇرىيە چارانىش چارەسەرگە سەرگەۋتوۋ، بەلام ھەندى چار ماۋىيەكى دىۋىت بەتايىبەتى گەر چارەسەرگە پەيۋەندى بە ھۆرمۇنەكان ھەبوۋ. ۋە ھەندى چارىش پىۋىستى بە نەشتەرگەرى دىمكات بۇ ئەندامەكانى زاۋى، كەۋاتە چارەسەرگە پىزىشكى تايىبەت بىپارى كۆتايى لىدەكەت.

۳- گەر كىشەكە پەيۋەندى ھەبوۋ بە ئافرىتەكەۋە پەلەكەرنى ناۋىت چۈنكە ھۆكارى زۇرى ھەيە، پىزىشكى پىسپۇرى ئافرىتان پىشكىنەكانى بۇ دىمكات و ھەر كات گەيشت بە دىيارىكەرنى ھۆيەكە ئەۋا پىزىشكى پىسپۇرى ئافرىتان لەگەل پىسپۇرى ھەناۋ يان نەشتەرگەرى چارەسەرى گۈنجاۋى بۇ دادەنن بە گۈيرە چۆرى ھۆكارىگە. گەر زانرا كەۋا بىيەك گەيشتن نىە لە نىۋان ھىلەكە سىپىرمى پىاومگە بە ھەر ھۆكارىك بىت، ئەۋا بە رىگە نەشتەرگەرى چارەسەرى بۇ دىمكىت، گەر ھەر نەكرا ئەۋا مىندالېۋونى بىلورى ھەيە كەۋا پىزىمەكى زۇرباشى سەرگەۋتوۋ. زۇر چارىش بۇ ماۋىيەكى دوۋرو دىزىز ھەۋلىراۋە كەۋا ئەم دوو ھاوسەرە مىندالىيان بىيىت نەۋانراۋ،

به لّام نابیت نهمه له یاد بکهن زور جار چارمه سری پزیشکی دسته و مستان دموستیت به لّام دواپی گمر لای خوی گهوره نوسرا بیت نهما قه لّهمی لیدمدریت و مندالیان دمبیت و نموونهش زور همیه لهو بابته. بویه داواکارین کهوا کس بی نومیید و هیوا برّاو نمبیت و پیویسته پیگهی تهندروست و دروست بگرنه بمر و همولی خویان بدن و له رووی دمرونیه وه خویان هاوسهنگ راگرن و خهمی زورو بیرگردنهموی بۆ نمکهن چونکه نهمانه گیشه که ئالوزتر دمکات تاومگو خوی گهوره دمرگای خیریان بۆ دمکاته وه.

۴- پۆلی دوعاو پارانه وه له خوی گهوره که نمو به خشمی گهوره خاومن فمزّل و کمره م و خه لّاته. همروهک خوی گهوره له قورنانی پیروز پیمان دمفرمی (خۆتان داوی لیخوشبوون و پارانه وه له خوی گهوره بکهن چونکه همر نمو به خشمرو خاومن خه لّاته، همر نمو زاتهیه گمر ببارینه وه به ملکه چی بارانتان بۆ دمبارینیت و مال و سامان و مندالتان پیتمبه خشیت، همر نمو زاته شه کینگهو زمویتان بۆ ئاو دمات و رووبارتان بۆ همراهم دینیت). کهواته دوعاو پارانه وه دروست له نیوان خۆتان و خوی گهوره پۆلی سمرگی همیه له به خشینی مندال به همردوو پمکهزیه وه همروهک همرموویمتی: ﴿قُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿۱۰﴾ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿۱۱﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَيَنْبِتْ لَكُمْ حَنَاطٍ وَيَجْعَلَ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿۱۲﴾﴾ سورة نوح.

- ۱- ئىمەى كۆمەلگەى كوردەۋارى خۇمان بە مۇسلمان دادىنىيىن بەلام لە زۇربەى كارەكلەمان ئاڭادارى قەدىمىرى خوا نىن و تەسلىم بەو قەدىمىرە نابىن وخىرو چاكەو شەرو خراپە ھەر بە تەرازوى دونىايى خۇمان دەپتوين، چونكە پىۋىستە بزانين كەوا ھەندى شت ھەمە لەبەر چاۋى ئىمە و بە زاھىرى وادىارە خىرە بەلام خۇى لە خۇيدا لە داھاتوو خراپەو شەپە بەلام ئىمە نايىزانين، كەۋاتە گەر خۋاى گەۋرە ئەو شتەى پىنەداين ماناى ئەۋە نىە خىرى بۇ ئىمە ناۋىت، بەلگۈ ئەو زاتە لە عىلمى غەيبى خۇى دەزانى كەوا ئەۋ شتە شەرو خراپەمە بۇت، بۇيە پىت نادات ھەرچەندە لاى ئىمە وادەزانين كەوا خىرو خۇشەبە. زۇر كەسانىك ھەبۈون داۋاى زۇر شتىان لە

باسى چوارەم: كىشەي تەمەن و جوانى و ھەئسوكەوت و رەشت

لە پرووى تەمەنەمە نافرەت لە دواى ۱۲-۱۴ ي سالىدا دەجىتە قۇناغىكى تر ئەمويش بالقوبون و كەوتنە ناو گەردارى سووپى مانگانە واتە (بى نويزى) يەمە. نىرىنەش ھەندىك درمگتر بالغ دەبىت لەبەر ھۆكارى ھۆرمۇنى، نىزىكەي ۲ سال دواتر لە مېنە بالغ دەبىت و دمگاتە تەمەنى پىگەبىشتى تەواو لە پرووى جىنسىيەو لە تەمەنى ۱۴-۱۶ سالىدا ئەمەش دەگۆپى لە ولاتىك بۇ ولاتىكى تر و لە نەتەمەيەك بۇ نەتەمەيەكى تر. بەلام پىگەبىشتى لە پرووى ھۆش و بىرگەرنەمەو ئەھلىيەتەو پەيەمستە بە زۆر ھۆكارى تر، واتە گەبىشتى پەلى (الرشد) تەنھا پەيەمەندى بە تەمەنەمە نىيە. كوپو كچ دمتوان لە دواى ئەو تەمەنەمە ھاسەرگىرى بىكەن ئەگەر ھىچ كىشەيەكى ترى تەندروستيان نەبىت لە پرووى نۇرگانەكان و ھۆرمۇنەكانەمە. وە دوورى تەمەنى نافرەت و پىاو (واتە يەكيان لە يەكيان گەورەتر بىت) كىشە دروست ناكات ئەگەر نىوانيان زۆر نەبىت و لە پرووى ناستى رۇشنىرى بىرگەرنەمەش لىك نىزىك بن.

سەبارەت بە جوانى: نىيە ھەمەومان دروستكراوى خواي گەورەين و ھەر ئەو زاتە بەرزە، شىووە ئاكارى بۇ نىيە دارشتوو ھىشتا ھەر لە سكى دايكەندا بووين و خۇمان و دايك و باوكەمان ھىچ دەسلەتەن نەبوو لەم كاردا چۈنكە پەيەمستە بە زاتى خواي گەورەمە، ھەرەك فەرمەيەتى:

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ﴾ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ سورة الانشقاق

كەواتە پەيەستە ھەموو كەسەش بەو قەدەرە رازى بىت، چۈنكە گەر رازىش نەبوو ھىچى پىناگىرت. دەبى ئەمەش بزانين كەوا ھەموو كەس جوانە و كەسى ناشرين نىيە، ھەرەك خواي خولەينەرمان دەفەرمۇئ: (كەوا ئادەمىزادمان لە جوانترين شىووە دروستكردوو) ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ ﴿٤﴾، خواي گەورە ھەر يەكەك جوانىەكى تايبەتى پىداو بەلام نىيە لەبەر ھاتنە ناو ماددەو دوورگەوتنەمە لە رۇح ولايەنى مەعنەوى تەرازوومان شىواومو لا سەنگ بوو و گشت پەيەمەكانمان تەنھا روكەشەو ناومرۇكى نىيە.

خائىكى تر كهوا جوانى رەموشت و ھەنسوكەموت و بىرو ھۇش و ئەندىشەم تىگەشتەنە، ئايا چ لە جوانىمكى ئاكار دىمەيت گەر ھەنسوكەموتى جوان و رەموشت و تىگەشتەنە لەگەندە نەبەيت؟ ئايا ئەو جوانىمى ئاكار ھەروەك خۇى دەمىنى گەر ھەلسا بەگەردارىكى ئاشرىن، وەمیان گەردارىكى ئابىرەبەر؟ ئايا ئەو جوانىم دەمىنىت لەگەن چوونە ناو تەمەنەو؟ ئايا وە ئايا و زۆر پەرسىارى تر؟؟؟

خوای گەورە دەفەرەمۆئ لە سورەتى (الكهف): (ئىوھ شاھىد نەبوون لەگاتى دروستکردنى زەمى و ئاسمان و خولھاندەنتان...)

﴿ مَا أَشْهَدُهُمْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلَقَ أَنْفُسَهُمْ وَمَا كُنْتُ مَتَّحِدَ الْمُضِلِّينَ عَصْدًا ﴾ ٥١

گەواتە ئىمە گاتى دروست بوونمان پەرسمان پى نەگراو، وە ئاگادارى دروستبوونى خۇمان نەبووین، تاوگە نەخشەسازى بۇ خۇمان بەگەن، ھەروەھا گاتى مردنیش نە پەرسمان پەیدەگەرت و نە ئاگادارىش دەگەرتەنەو.

بەلام دەتوانین ئەو جوانىمى خوای گەورە بە ئىمە بەخشىوہ جوانترى بەگەن بە رەموشت بەرزى و ھەنسوكەموتى جوان و گەردەموى چاك و نواندىنى پەزو خۇشەوېستى بۇ ھەوسەرو خانەوادەو گەورەو بەگەن و كەس و گار و گۆمەلگە بە گشتى، ئەو گات دەزانین كەوا كام جوانى زالە بەسەر ئەوہى تردا، ئەگەر خوای گەورە ھەردوو جوانى ئاكارو رەموشتى پەبەخشىت ئەوا پەبوېستە زۆر زياتر شوگەرى بەگەيت، ﴿ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴾ ١١ سورة الضحى.

گەواتە ئەى لاوو كەنجى كۆرۆ كچ جوانى ئاكارى دەرەوہ لە گاتى ھەوسەرگەرى و لە دوايشدا كار نەگاتە سەر بېرەرمكانتان، ئەگەر بە جوانىمەك پەزى نەبوويت خەلگەنى تر ھەمە پەزى پەزى، چونكە ھەموو كەس وەك پەك بىر ناكاتەوہ، و سەروشت و بەرنامەى ژيانى ھەموو كەس نەبەيت بەمەك چا و تەماشە بەگەرت و نەبەيت ئەو شتانە بېبەتە ھۆگەرتەك بۇ دوورگەوتەنەوہو جىابوونەوہ لە ژيانى ھەوسەرگەرى.

باسى پىنجەم:

دەرکەوتنى ھەندى نەخۇشى كاتى پرۇسەكە ، يان دواى پرۇسەكە

۱- نەخۇشىەكانى زگماكى : ئەو نەخۇشيانەن كەوا لە كاتى ژيانى كۆرپەلەيدا دروست دەين لە ھەردوو رەگمژ ، زۆربەيان لە تەمەنى مندالى يان پىش تەمەنى پىگەشتن نىشانەكانيان ديار دمكەون (واتە پىش گەشتن تەمەنى بالغ بوون)، ژمارمەكى زۆر كەمىان نەبىت دەرناكەن دواى پىگەشتن ، ئەوانىش لەگەل پىشكەوتنى زانستى پزىشكى زۆربەيان چارمەريان ھەيەو پىويست بە دلتەنگى ناكات.

۲- نەخۇشىەكانى فايرۇسى: ئەمانەش كاتى دەست پىكردىنى پرۇسەى ھاوسەرگىرى ھەردوو رەگمژ (كورو كچ) پىشكىنى ئەو نەخۇشيانەيان بۇ دمكرىت، گەر پىشكىنەكە پۇزمتىف بوو (واتە كەسەكە ھەلگىرى فايرۇسەكەبوو) ئەوا دەنئىردىتە بەرپۆمبەرايمەتى پاراستنى تەندروستى بۇ لىكۆلىنەو لە جۇرى فايرۇسەكەو پەلە و ناستى نەخۇشىەكەو تىگەيانلدىنى ھەردوو ھاوسەرمەكە لە نەخۇشىەكەو ھۆكارمەكانى گواستەو ھەو چۆنىەتى خۇپاراستن و چارمەسر كردن گەر پىويست بوو، چونكە ھەندىكان پىويستيان بە چارمەسر نىە تەنھا پىويستە بەدواداچوون بۇ نەخۇشەكە بكرىت و ژيانىكى ناساى بەسەر دەين.

۳- نەخۇشىەكانى ترى وەك: ھەوكردىنى بەكترايو بەردى زەرداو بەردى گورچىلەو پەستانى خوين و شەكرەو زۆربەى نەخۇشىەكانى تر گىروگرفت نىن، چونكە زۆربەيان چارمەريان ھەيەو ژيانىان بە شۆمەكى ناساى بەرپۆمبەچىت ولە گشت كۆمەلگەكانىش ئەو نەخۇشيانە ھەن وىلاو بوونەتەو.

به‌شی چوارهم

یاسای باری که‌سی

ژماره ۱۸۸

سائی ۱۹۵۹ هه‌موارکراو

بۇ ئەۋەتى ئىمۇ خوشك و بىرايىنەى پرۇسى ھاوسەرگىرى ئىنجامدەن شارمىزايان ھەبىت دىمبارى ئەۋەت ياساينەى كە لە كوردستان پەيرىمۇ دىمكىت و پەيۋەستە بەم پرۇسىيە، داۋامان كورد لە بەرپىز پارىزمە:ئەلى احمد كوردسۇرى تاۋىكو لەسەر ئەم بابەتە بۇمان بىنۋوسى و بەرپىزىشى ئەم چەند لاپەرىى بۇ ناردىن.

بۇ شارمىزايوون و ئاگاداربوون لە بىرگەۋ بابەتەكانى ياساى بارى كەسى لە ھەرىمى كوردستان ژمارە (۱۸۸)ى سالى (۱۹۵۹)ى ھەموارگراۋ ئەۋە لەسەر ھەموو ھاوسەرگىران پىۋىست دىمكات زانىاريان دىمبارى ياساكە ھەبى، تاۋىكو ھەرىكە لە ژن و مىرد مافەكانى خۇيان بزانن، خودا نەخۋاستە لەكاتى بوونى كىشە لەنىۋانىاندا بزانن چۇن مافەكانى خۇيان بەدەست بەپىنن ۋە لىرمەدا بە كورتى نامازە بە ھەندىك لەمادەۋ بىرگەى پىۋىست دىمكىن كە لە ياساكەدا ھاتوۋە.

ھاوسەرگىرى و خۋازبىنى؛

ۋىكو لەمادەى (۲) بىرگەى يەكەم خالى (۱) دا ھاتوۋە پىناسەى ھاوسەرگىرى دىمكات:-

(ھاوسەرگىرى كرى بەستىكى ئارمىزۋومەندەنمە لەنىۋان ژن و پىاۋ، بە پىنى شەرى بۇ يەكترى جەلال دىمىن و مەبەست تىدا پىك ھىنانى خىزانە لەسەر بىنەماى خۇشەۋىستى و بەزەبى و بەرپىسىارمى ھاۋبەش بەبى ھۈكەمەكانى ئەم ياسايە).

نەركەكانى كرىبەستى ھاوسەرگىرى و مەرجەكانى:-

مادەى چۈارەم: ھاوسەرگىرى دادەمەزرى بە نىشاندىنى (اىجاب) لەلاپەن يەككىك لە ھاوسەرەكان و گوتنى (قبول) لاپەنەكەى تر.

ماددى شەشمە:

١- مەرجهگانى دامەزراننى ھاوسەرگىرى:-

١- دەبىي (ايجاب) و (قبول) لەھەمان دانىشتن (مجلس) بىت.

ب- ھەردوو ھاوسەر گوڤيان لەوتەى يەكتر بى و تىبگەن كە مەبەستيان گرىبەستى ھاوسەرگىرى.

ج- دەبىي قبول و گونجاو (موافق) بى لەگەن (ايجاب).

د- دوو شاھىد كە گارامەي ياسايبان (أهلية القانونية) ھەبى لىردا پياو وژن يەكسانن بۆ شاھىدى.

١- ئەو مەرجه شەرعىيەى دادەنرى و كاتى دەكرىتە مەرج لە گرىبەستى ھاوسەرگىرى ئەو موعتەبەرەو دەبىي جى بەجى بكرى.

٢- بۆ ژنەكە ھەيە داواى ھەلۆشانەنەوى گرىبەستەكە بىكات كاتى بىنى پياوئەكە ئەو مەرجانە جى بەجى ناكات كە لەناو گرىبەستى ھاوسەرگىرى دا ھاتوو.

٣- بۆ ژن ھەيە مەرج لەسەر پياوئەكە دابنىت لە گرىبەستى ھاوسەرگىرى كە دەسلەتى پىدەمات كە خۆى تەلاق بەدات ھەركاتى وىستى (تفويض بالتطبيق).

ماددى ھەوت: الأھلية (گارامەي):- شيان

١- مەرجهگانى گارامەي تەواو بۆ ھاوسەرگىرى بىرىتى يە لە (عەقل و تەواوگرەنى ھەژدەسالى تەمەن).

٢- ھازى بۆى ھەيە مۆلەت بەدات بە يەكئەك ھاوسەرگىرى بىكات كە تووشى نەخۆشى دەرونى بوو (أهلية) نەماوئەكە بەرپاڤۆرتى پىزىشى تايبەت چەسپا كە ھاوسەرگىرى يەكە زيانى نابىت بۆ كۆمەلگا وە لەبەرژومەندى كەسەكە داھە، و مەرامبەرمەكە بەرپاشكاوانە ئەمە قبول بىكات كە ھاوسەرگەى (شيان) ھەيە تەواو نىە لە گرىبەستەكەشدا بنوسرى.

مادى ھەشت:

١- ئەۋەى (١٦) سالى تەمەنى تەۋاۋ كىردۈۋە، بۇ قازى ھەيە پىنگاى پىبىدات كە سەلا كارامەيى و توانستى لاشەيى ھەيە، دۋاى رازى بوۋنى (ۋەلى) شەرىى ۋە ئەگەر (ۋەلى) رازى نەبوۋ قازى داۋاى ئى دىكات رازى بىت لەۋ ماۋەى بۇى دىارى دىكات، ئەگەر رازى نەبوۋن يان ناپازى بوۋنەكى جىگىاى !عتبار نەبوۋ ئەۋا قازى مۆلەتى ھاوسەرگىرەكە دىدات.

٢- بۇ قازى ھەيە مۆلەت بىدات بە كەسنىك كە (١٥) سالى تەمەنى تەۋاۋ كىردىۋو ئەگەر بىنى پىۋىستى زۆر ھەيە كە ئەم ھاوسەرگىرە ئەنجام بىرئىت (بۇ نەۋنە كاتى كۆرۈ كچىك بىرپار دىدەن ھاوسەرگىرى بىكەن لەدەرمەۋى موافقەۋ پەزامەنلى خىزان) و بە مەرجى بلوغى شەرىى و توانستى لاشەيى ھەيە.

٣- دايك بە ۋەلى دادەنرئ لەھالەتى باۋك مەربىى يان ئامادە نەبىى ۋە دايكەكە بەخىۋكەر بىت.

مادى نۆيەم: ھاوسەرگىرى كىردن بەزۆر (الاکراە):

١- بۇ ھىچ خىزم و كەسنىك نىە زۆر لە كەسنىك بىكات نىر بىت يان مى بۇ ھاوسەرگىرى بەيى پەزامەندى خۇى، ۋە ھاوسەرگىرى بەزۆر بە پوچەل (باطل) دادەنلىرى، ئەگەر نەگۋازرايىتەۋە ۋە ئەگەر گۋاستراۋمەۋە ئەۋا گرىبەستەكە (موقوف) دىبى لەسەر راي ئەۋەى زۆرى لىكراۋە، جا كچەكە يان كۆرەكە بىت ۋەمەرومەھا بۇ ھىچ خىزم و كەسنىك نىە كەسنىك قەدەغە بىكات لە ھاوسەرگىرى بەپىنى ھوكمەكانى ئەم ياسايە.

٢- ئەۋەى سەرپىچى لە ھوكمەكانى مادى (٩) بىرگەى (١) لەم مادىيە بىكات ھەپس دىكرىت بەمەرجى لە دوو سالى كەمتر نەبىى و لە پىنچ سالى زىاتەر نەبىى ئەگەر خىزمەكە لە پەلى يەك بوۋ، بەلام ئەۋەى سەرپىچى كارمەكە لە پەلى يەكەكان نەبوۋ ئەۋە سزاكەى نابى لە (٣) سالى كەمتر بىى و لە (١٠) سالى زىاتەر.

تۆمارکردنى گرىبەستى ھاوسەرگىرى و چەسپاندنى:

مادەى دەيەم: گرىبەستى ھاوسەرگىرى لە دادگای تايبەت ئەنجام دەدرئ و لە تۆمارى تايبەت تۆمار دەگرئ، بەپێى مەرج و رێکارە ياسايى يەگان.

تەيبينى: (ئەگەر ئەم ھاوسەرگىرى لە دادگا تۆمار نەکرئ لەپرووى ياسايىيەو ئەم ھاوسەرگىرى بوونى نيه).

مافى ژن و حوکمەکانى: يەكەم: مارەيى

مادەى نۆزدەهەم: ژن ھەموو ئەو ماريىيەى دەکووت لە گرىبەستى ھاوسەرگىرى باسکراو، ئەگەر باس نەکراو و ئەوا حەقى ماريى ھاوشيوەى ھەيە (مەر المثل). (مەر مثل) واتە سەرنج دەدرئ خوشكى يان دەستە خوشکەکانى لەسەر چەند مارە گراوہ يان (عرف) چۆنى داناوہ.

مادەى بيستەم:

١- جائزە ماريىيەگە ھەمووى يان بەشيکى پيشوہخت (معجل) بدرئ يان پاش وەخت (مؤجلا) بدرئ.

٢- دوا کات بۆ پيدانى ماريى ئەويش بە مردنى پياومکە يان تەلاق دانى ژنەکەيە.

مادەى بيست و سى: دووہم: بژيوى (النفقة)

بژيوى ژن لەسەر پياوہ وە لە حالەتیک ئەگەر ژنەکە حالى مادى باش بوو دەگرئ بەرپرسیارەتى دوولايەنە ھەلگرن ئەگەر ژنەکە رەزامەندى دا بەيەکەوہ خەرجى مال بکەن.

مادەى بيست و چوارەم:

١- بژيوى ئەو ژنەى کە پابەندبوونى خيزانى خوێ ئەنجام داوہ بژيوەکە دەبیتە قەرز لە گەردنى مێردەگەى لەوکاتەى مێردەکە لارى دەکات لەدانانى بژيوى.

٢- بژيوى (بريتيە لە خواردن و پۆشين و کرئ چارەسەرى تەندروستى و وە کرئ گرتنى خزمەتکار، ژن دەگرئ خزمەتى ژن بکات ، عرف رۆلى ھەيە لەم حالەتەدا).

هەئوھشاننەوھى گرىئ بەستى ھاوسەرگىرى (الطلاق)

مادى سى و چوار:-

يەكەم: تەلاق ھەلگرتنى كۆتى ھاوسەرگىرى بەرپاشكاوانە، وە لەپرووى شەرع و ياساوە، ئەم ماناوە بەلگەيە بدات كە مەبەستى تەلاقە بەبئ پابەندبوون بە صىغەيەكى ديارىكرائ يان زمانىكى ديارىكرائ.

سىيەم: دىبئ لەكاتى تەلاق دان دوو شاھىد ئامادەن ئەمانىش بئىن لە پەيش قازى ئەم شاھىدە بىدن ، بە تەلاق ھەزمار ناكريئ ئەگەر دوو شاھىد لەكاتى تەلاق دانى ئامادە نەبئت.

بەرگەو بابەتى زۆرە، وە لىرمدا (پىاو) ئەم تەلاقە بەدەستەو ژن دىتوانى داواى ھەموو مافەكانى خۆى بكات.. كە لە ياساى بارى كەسى بەدرىژى باسكراو.

لەكجىابوونەوھى قەزائى (التفريق القضائي)

مادى چل: ھەردوو لایەنى ژن و مێرد بۆيان ھەيە داواى لەكجىابوونەوھە بکەن ئەگەر ھۆكارمگان تێدا ھاتەدى:-

١- ئەگەر يەكێك لە ژن و مێردەكە زيانى بە ئەوتەر گەيانە بە جۆرىك كە نەتوانن ژيانى خيزانى بەيەكەوھە بەردەوام بکەن وەكو ئالودە (الادمان) بوون لەسەر عەرمق و مادى ھۆشبەر، - دىبئ ئالودەبوونەكە بەرپاؤرتى پزىشكى تايبەت و فەرمى بچەسپى، ھەروەھا قوماركردن لە مالىەوھە ئەوھى بە زەرم ھەزمار دىكرئ.

٢- ئەنجام دانى خيانەتى خيزانى جا ھەر يەكيان بئيت، ھەروەھا مومارسەكردنى كارى نىربازى (لواط) بە خيانەتى زەوجى دادەندريئ.

٣- ئەگەر گرێبەستى ھاوسەرگىرى ئەنجام درابئ پەيش ئەوھى يەكێك لە لایەنەكان ھەژدە سالى تەمەنى تەواوكردبئ بەبئ مۆلەتى ھازى ئەنجام درابئ.

٤- ئەگەر ھاوسەرگىرىكە لە دەرەوى دادگا بوو بە زۆرى ئەنجام درابوو گواستراوومو (دخول) بوو.

٥- ئەگەر پياومكە ژنى دوومى ھيئا بۆ ژنى يەكەم ھەيە داواى جيابوونەوھە بكات لە دادگا.

مادى چل و يەك: ھۆكاریكى تری جیابوونەوه ناكۆكى (خلاف)

ھەردوو لا بۆیان ھەمە داواى جیابوونەوه بکەن ئەگەر نەگونجان (خلاف) پروویدا جا پێش گواستنەوه یان داواى گواستنەوه، بۆیە لە مادى (٤١) خالى (٢، ٣، ٤) لە یاسای باری کەسى باسى کردوو لە ئەو حالەتەنەى ژن بۆى ھەمە داواى جیابوونەوه بکات.

مادى چل و س:

یەكەم: لەم حالەتەنەى خوارمەو ژن بۆى ھەمە داواى جیابوونەوه بکات :-

١- ئەگەر مێردمکەى ھۆکم درا (بەندکرا) لە سێ ساڵ زیاتر بوو وە سالتیک بەسەر بەندکردنەكە تێپەری با ژنەكە مأل و سامانیشى ھەبێت بۆ خەرج و بژیوى خۆى و مأل و مندالى.

٢- ئەگەر مێردمکە خیزانى خۆى بە جێھێشت بۆ ماوى سالتیک بەسەرەوه بەمى ھیچ عوزریكى شەرى ، وە ئەگەر شوینی دانیشتنیشى دیاربوو، یا ژنەكە مأل و سامانیشى ھەبێت بۆ خەرجى و بژیوى خۆى و مندالەکانى.

٣- ئەگەر مێردمکە داواى مارمکردن ژنەكەى دوو ساڵ تێپەری نەگواستەوه.

٤- ئەگەر ژنەكە بینى مێردمکەى پیاومى لەدەست داوه یان تووشى نەخۆشیەك بووه كە ئەركى ژن و مێردایەتى پێ ناکرێ، جا ھۆكاریكەى دەرروونى بێت یان ئەندامى بێت ئەگەر داواى گواستنەوه تووشى ئەم حالەتە بوو، وە بەرپاڤورتى پزىشكى تابیەتمەند سەلا كە توانای چاك بوونەوى نیە ئەو ژنەكە مافى ئەوى ھەمە داواى جیابوونەوه بکات، بەلام ئەگەر دەرکەوت ھۆكاریكە دەرروونى لەم حالەتە دادگا جیابوونەوهكە بۆ سالتیک داودەخا بەو مەرجەى ژنەكە لەم ماویە یارمەتى بدات لەكاتى سەرجى .

٥- ئەگەر پیاومکە نەزۆك بوو یان داواى گواستنەوى تووشى نەزۆكى بوو، وە ھیچ مندالتیکیان لە ژیان دا نەمايێ.

٦- داواى ھاوسەرگیرى دەرکەوت مێردمکەى تووشى نەخۆشیەك بوو، كە ناتواندرێ لەگەلى دا بژی وەكو (گروپی و سیل و زوهرى و شیتی..)، ئەگەر دادگا بە راپاڤورتى پزىشكى بۆى دەرکەوت ئەم نەخۆشیە چاك دەبێتەوه، ئەو جیابوونەوهكە داودەخرا تا كاتى چاك بوونەوه، وە ژنەكە بۆى ھەمە لاری بکات لەسەر جیى لەگەل مێردمکەى لەماوى دواخستنى جیابوونەوهكە ئەگەر

دادگا بىنى نەخۇشەكە چاك نابىتەنەمە لەم ماومىمە پىاومكە لارى كرد لە تەلاق دانى خىزانى، وه
 ۋنەكە سووربوو لە جىبابوونەمە نەمە دادگا بىرپار دىرمەكەت بە جىبابوونەمە.

٧- مىرد لارى كرد لە دانى بۆيى بەمى عوزرى شەرى و دواى ئەمەى مۆلەتى شەست رۆزى
 پىدرا.

٨- ۋنەكە نەيتوانى بۆيى لە مىردمەكى دەست بىمۆيت بەمۆى ديارنەمانى يان بىزىبوونى
 يان بەندىكرابى زياتر لە سالىك.

٩- ئەگەر مىرد لارى كرد لەسەر ئەمە بۆيى بەمەى كە لەسەرى كەلەكە بوو دواى ئەمە شەست
 رۆز مۆلەتى دەدرى لەلايمەن فەرمانگەى جىبەجىكرەن.

دووهم: بۆ ۋن ھەمە داواى جىبابوونەمە بىكەت پىش گواستەنەمە بەمى ھۆكار لەم ھالەتەدا دادگا
 يەكسەر بىرپار دەدەت بە جىبابوونەمە، دواى ئەمەى ۋنەكە ھەرجى وەرگرتووە لەمىردمەكى لە
 مارمى يان ھەمەو ئەمە پارەو خەرجىانەى كە بۆ مەبەستى ھاوسەرگىرى خەرجى كەردوو.

مادەى چل و پىنج: ئەمە جىبابوونەمە (التفريق) لە رىگەى دادگاوه بىت بە تەلاقى بەمىنەمەى
 بچوك (البينونة الصغرى) ھەزمار دىكرى.

مادەى چل و شەشمە: لىكجىبابوونەمەى اختيارى (الخلع):

١- (خلع) لابرەنى كۆت و بەندى ھاوسەرگىرى بە وشەى (خلع) واتە لە بەرامبەر پارمەك
 يان شتىك (عوض) بەمەرجى لەم مارمى وەرگىراومەكى زياتر نەمى، وه مەرج نىە پىاومكە رازى
 بىت بەم (خلع) ە ئەگەر بۆ قازى روون بوو ەمە لەرگەى ناوبىزىوان كە ۋنەكە ناتوانى لەگەل
 پىاومكە بۆ.

٢- مەرجى راستى (خلع) دەمى پىاومكە كارامەى ھەمى بۆ تەلاق دانى ۋنەكەى وه تەلاقى
 خەلى بە تەلاقى بائن دادەندى.

مەرجهكانى ھىنانى ژنى دوووم له ياسا:-

ا- رازى بوونى ژنى يەكەم له بەردەم دانگا.

ب- ژنى يەكەم تووشى نەخۆشەكى درێزخايەن بووبى و ببێتە ھۆى قەدغەکردنى لەسەر جىيى وە ھىوای چاك بوونەھوى نەبێت، وە بەرپاڤۆرتى پزىشكى تايبەتەمەند سەلایى.

ج- ئەو پیاوھى ھىنانى ژنى دوووم دىكات دەبێ توانستى دارايى له بەخێوکردنى زیاتر له ژنىكى ھەبى، وە ئەمەش بەبەلگەى فەرمى سەلایبێت و پزىشكەشى دانگای بکات.

د- دەبێ پیاوھە بەلێننامەىەك پزىكاتەووە لەبەردەم دانگا پێش رێكارەكانى گزىبەستى ھاوسەرگىرى كە دادپەرورى لەنێوان خێزانەكانى دىكات لەلایەنى (دارايى و مەعنەوى).

ه- ئەگەر ژنەكە مەرجى لەسەر پیاوھە دانەنابى (نابى ژنى بەسەر بێنیت) وە له گزى بەستى ھاوسەرگىرىەكەش نوسرابى.

و- ئەگەر كەسێك ژنى دووومى ھىنا بەپێچەوانەى بڕگەكانى (ا، ب، ج، د، ه) لەمادەى دوووم دا ھاتبوو ئەووە سزا دەدرێت بە بەندكردن بەمەرجێك له شەش مانگ كەمتر نەبى و له سائێك زیاتر نەبى و پزىماردنى دە ملیۆن دینار.

ز- بۆ قازى نیه ئەو سزایانە پابگریت كە له بڕگەى (و)ى سەرەووە ھاتوووە.

به‌شی پینجه‌م:

ئاماره‌کانی عیراق و هه‌ولیر

باسی یه‌که‌م:

ئاماره‌کانی عیراق به‌گشتی و

چیرۆکی هه‌ندیک له‌هاوسه‌ره‌کان

باسی دووهم:

ئاماره‌کانی شاری هه‌ولیر

باسى يەكەم: ئامارەكانى عىراق بە گشتى و چىرۈكى ھەندىك لە ھاوسەرەكان

ھەندىك لە ئامارەكان ئامازە بىمە دىمەن كەوا پىژمى تەلاق و كىشەكانى ھاوسەرگىرى لە عىراققا زۇر بەرز بۆتەمە كە گەشتوۋمە پىژمى ۶۵٪ بە ژمارى ۸۲۰۴۵۲ تەلاق لەمۇ چەند سالى دوايى. ئىمەش بە ھۆى چەند ھۆكارىكى ئابوورى و پامپارى و كۆمەلايمى بىوۋە كەوا عىراق پايىدا تىپىرپىۋە بە تايىمى لىمى سالى ۲۰۰۳. ئەم پىژمە زۆرە بىوۋە ھۆى ھەلۈمەشەنمەۋى ژمارىمىكى زۇر لە خىزان و سەرگەردانى مىندالان و بلاۋبىوۋەمەۋى كارى نا دروستى سىكىسى و زۇر شتى تىرى نادرست لەناو كۆمەلگە.

لەمۇ ھۆكارانىمى بىوۋەتە ھۆى زۇر بىوۋى ژمارى تەلاق، كىرەنمەۋى دىرگى عىراق بەسەر وولاتانى دىرەمۇ بىانى و زۇر بىوۋى ژمارى كەنالە ئاسمانىمەكان و بلاۋكەرنەمەۋى قلىمى سىكىسى و پىشاندىنى تەلاق ۋەك شتىكى زۇر ئاسايى ۋەسەر شتى زۇر سادىمۇ ئاكۆكىمىكى زۇر كەم، بەمى گۆى دانە لايمەكانى تىرى ئەم كەرە نا دروستە. لە دانگاكانى الرىصافە و ناۋجەى (زەمىفرانىيە) لە بىغداد لەسەر ۋەمى پارىژمە حسام الفراۋى پۇژانە ۲۰-۵۰ كەمىس و ھالىمى تەلاق ھەمە. لە دىرژمى ۋەتەكانى دىلى: ناتوانم ئامارى دروست بىدىم، بەلام دىبىنم پۇژ بە پۇژ لە زىادبىوۋەندىمۇ لەمەر سى پىرۋسەۋى ھاوسەرگىرى يەمكىان ئىنجامەمەكى تەلاق، ئىوانىمى ئەم كارمى ئىنجام دىدىم تەمەنىيان لە نىۋان (۲۸-۲۸) سالىدايە. ئەمۇ كىشە كۆمەلايمەتە تەمنا لە بەمىداي پايەختەدا نىيە، بەلگە ھەمۇو شارمەكانى تىرى گىرتەتەمۇ، بۇ نەۋنە لە شارى مىسان پۇژانە ۵۲-۷۵ ھالىمى تەلاق ھەمە، لە شارى ئەمبار (الرمادى) پۇژانە ۳۵-۴۲ ھالىمى تەلاق ھەمە، لە شارى كەربىلا ش زىاتىر لە ۴۵ ھالىمى ھەمە پۇژانە.

ھەروەھا لە دىرژمى باسەمەيدا دىلى: ھەركات كىشەۋى ھاوسەرگىرى گەشتە دانگا مانى ئىۋىيە تەلاق پىرو دىدات چۈنكە لىكۆلەرمەۋە كۆمەلايمەتەكان چالاك نىن تاۋمىكو بىتوانن نىۋانى ھەردوۋلا چاك بىكەنەۋە و پارىژمەكانىش لە جىياتى ھاندان بۇ چارسەر پىرو دىمەنە تەلاق بۇ بەرۋەمىندى خۇيان.

پارىژمە غراۋى ئەۋمى گەپەندەۋە بۇ ئەمۇ ھۆكارانە: دانگا يەمكىك لە پارىژمە نافرەتمەكان دىيارى دىمكات بۇ بەرزگەرنەۋمى داۋى سكالاکار، ئەمۇ پارىژمەش تەلاق بۇ نافرەتەكە دىپازىنەتەۋە

و باسى نەمەقەھو لە باوشگرتنى منداڵەکانى بۆ دمکات، بەرامبەر ئەموش پارێزەرە پیاومکەش کە پارێزەرى پیاومکەمى داواى ملکەجى ئافەرتەکەو گىرپانەوى منداڵەکان بەرز دمکاتەوه بۆ پیاومکە کە لە وانەمىە بۆى ناکریت جىبەجىبى بکات، بەمەش ناکۆکیەکە گەورەتر دەبێت و کێشەکە ئالۆزتر دەبێت و تەنها سوود مەند پارێزەرەکان دەبن لەو نۆوانەدا.

هەروەها لە درێژى قسەکانیدا دەلێ: ئەوانەى داواکاریەکان دەنووسن ھەرزوھال نوسەکان (کاتىبى العرائض) دەستیان لەم کارە ناپەوانیانە ھەمى، چونکە ھەندىک لە پارێزەرەکان پارمیان دەدەن تاوێک ئەو پارێزەریان بۆ ھەلبێژى، تاوێک ئەموش ببێ بە پالپشتى بۆ چارەسەرى کێشەکەى بەلام بەداخەوه دەبنە مشەخۆر لەسەریان و کۆتایىەکەى دمکەنە تەلاق و جىابوونەومى.

هەروەها دەلێ: زیاتر لە ۹۱٪ ی گەورەبوونى کێشەکان ھۆکارى تەماع و بێ وێژدانى نووسەرى داواکاریەکان و پارێزەرەکانن چونکە ناکۆکى نۆوان ھاوسەرەکان بۆتە سەرچاومىەكى سەرمکى سەرمایە کۆکردنەوه بۆیان، بە تايبەتى ئافەرتەکان چونکە ئافەرتەکە ھێردەکەن کەوا زیاتر لەمەک سکالا بەرزبکاتەوه دۆ پیاومکەى بەمەش کێشەکە گەورەتر دمکات و مەبەستى ئەومىە زیاتر پەرە وەرگیرى چونکە ژمارەى داواکاریەکان زیاتر بوونە. دەرکەوتوو کەوا خەرجى کێشەى یەک ناکۆکى نۆوان ھاوسەرەکان دمکاتە زیاتر لە ملیۆن دینارى عێراقى و بەزىادبوونى داواکاریەکان پارمەش زیاد دمکات بەناوى ماندوووبوونى پارێزەر.

هەروەها لە درێژى باسەکەیدا دەلێ: بۆ پارێزەرەکان وا باشترە کێشەگەیان بۆ چارەسەر بکات بەبێ پەنا بردنە بەر دادگا چونکە بانگکردنى پیاومکە بۆ دادگا و دەست تێمەردانى پارێزەر وا دمکات کێشەکە گەورەتر دەبێت، چونکە کەس وکارى پیاومکە زۆرەى جار پازى نابن ئافەرتەکە بگەڕێنەوه بۆ مالى کۆرەمەیان چونکە ئەو ئافەرتە ئەمەندە ھاوسەرەکەى لا بێ نرخ بوو و سکالای لە دادگا لەسەر تۆمار کردوو و رايکێشاوه بۆ دادگا بەبێ ئەمەى پەرسىک بەوان بکات بۆ چارەسەر.

پارێزەر طارق الحرب: ھۆکارى ئەو پێژە بەرزەى تەلەقى گەڕاندەوه بۆ رێکخراوەکانى کۆمەلگەى مەدەنى، چونکە زۆرەى ئەو رێکخراوانە سەر بە وولاتى ئەمەریکان و وایان لە لێپەرسراوى رێکخراوەکانى ئافەرتان کردوو کەوا ئافەرتان بەتێنە سەر نەمەت و ژيانى ئافەرتانى

ئەمەرىكا، ۋايان بۇ شىكردوونەتموۋە كەۋا ھەر ۋوشەيەك پىياۋ بىكات بەرامبەر خىزانەكەى ئەۋا نىھانەۋ سوۋكايمەتيمو دەبىت قىل نەكرىت و بەندەكانى رېكەوتنامەى سىداۋيان بۇ باسكردوون كەۋا زۆرىمىيان لەسەر كۆمەلگەى ئىمە جىبەجى نا بىت.

ھەرومەھا دەلى: بۇچى ئەۋ رېكخراۋانە ناچن بەدەم كىشەكان و چارەسەريان بۇ بىكەن لە جىياتى ئەۋى تەبل و دۆلى بىرۋىچوۋنى ئەمەرىكىەكان لەناۋ كۆمەلگە دووبارە بىكەنەۋەۋ بۇيان پرازىننەۋە.

نەۋونەى ھەندىك لە كىشەى ھاوسەرەكان:

۱- كچىك بەناۋى ەمىر دەلىت: لە مالمەۋە بە زۆر مىيان دا بە كورپى خالە، بەلام خۆم پەيۋىنى خۆشەۋىستىم ھەبۋو لەگەل قوتابىەكى كۆلىزى خۆم، دۋاى ھاوسەرگىرى نەم تۋانى لەگەلى بژىم و داۋاى تەلەقم كىردوۋ تەنازولم كىرد لە ھەمۋو مافەكانەم بەۋ خەيالىەى كەۋا دۆستەكەم خۋازبىنىم دەكات، بەلام دۋاى تەلەق خۋى ئى نەناس كىردم و بۆم دەرگەۋت كەۋا نايەۋىت ئافرىتىكى بىۋەژن بەينى ھەرچەندە خۋى دەۋىست.

۲- باۋكى محمد كە شوقىرى تاكسىيە دەلى: پاش ھەلبىزاردىنى ھاوسەرەكەم و بوۋنى چۋار مىندال لە نىۋانماندا، ھاوسەرەكەم ۋەقاتى كىرد، زۆر ئافرىتىيان بۇ دۆزىمەۋە كە خۋازبىنى بىكەم بەلام كەسىيان بە دىلم نەبۋو، دۋاى ئافرىتىكىيان بۇ دۆزىمەۋە لە خانەقەن گۋايە زۆرباشە و مىندالەكانەم بە خىۋ دەكات، بەلام دەرگەۋت كەۋا تەبىيەتى زۆر تۈندەۋ دىل ۋەق و بى بەزىيە بەرامبەر مىندالەكان، تاۋاى لىھات زوۋرى خۆم جىاكرەدەۋ لەبەر دىنگ و ھەراى رۇزانەى و لە كۆتايىدا گەيشتە تەلەق چۈنكە ھىچ زامانى گىتۈگۈۋ ھالى بوۋنى نەبۋو.

۳- (سلاخ) كە ئەفسەرى پۇلىسە ۋتى: كورپەكەم بۆى گىرپامەۋە كەۋا دايكى لەگەل پىاۋىكى بىگانە بە مۇبايل زۆر قەدەمكات بۆيە مىنىش لىمداۋ ۋتم ئىستا لەگەل ئەۋ پىاۋە قەسە بىكەم بىزانم چى دەۋىت بەلام سەرپىچى كىرد مىنىش لىمداۋە دووبارە، كاتى پۇشستەم بۇ دىۋام دايكەم تەلەۋىنى بۇ كىردم كەۋا مىندالەكانى بىردوۋو ھەلەتۋوۋە بۇ شارىكى ترو ھەشت مانگ مىنى بىيەشكىرد لە بىنىنى مىندالەكان. پاشان پىاۋى باش ۋخەلگان كەۋتە نىۋانمان و مىندالەكانەم دىتن، ئەۋانىش باسى ئەۋمىيان بۇ كىردم كەۋا دايكىيان و براۋ خوشكەكانى زۆر بەتۈندى مامەلە لەگەل مىندالەكان دىكەن و لىدانى باشيان بۇ دىكەن و لەبەر تىشكى خۆر دىيانبەستەنەۋ ۋەك ئازەل ۋبىرسىيان

دېمكەن، ھەرچەندە مانگانە نەقەقى (۴۰۰۰۰۰) دىنارى عىراقى ومردمگىزىت لە مىردمكى، پاشان سكالام كرد بۇ دانگا بۇ گىرپانەموى مندالەكانم بۇ ژىر دىسەلەتى خۆم، زۆريان ماندوو كردم و لەخۆم بىزار بووم، بەلام چىرۆكمكى بۇ تەواو نەكراو ...وہلامى نەداوہ .

۴- (پەجا) ئافرىتىكەو خاومنى چوار مندالە، بەلام ھاوسەرمكى مالى خۆى بۇ نەكردووہ ھەرچەندە تەنازولى كردووہ لە ھەموو مافەكانى و زىرى خۆى و ژوورى نوستنى بۇ فرۆشتووہ، لەگەل نەوشدا لە مالى باوكى دەزىت، پارمى لىدەسەنى ومندالەكانى برسى دىكات و لە ژىر سىبەرى خانەوادە دل رەقەكمەياندا ژيانيان بەسەر دىبەن، ھەركات داواى لىدەكات كەوا پىويستە ھەستى لىپرسىنەموى ھەبىت دىست دىكات بە لىدانى و دەرگىزنى لەمالەكمى، بۆيە داواى تەلاق دىكمە تاومكو لە دىست لىدان و برسىمى رىزگارم بىت.

ژمارەكان دەوین: برىكارى سىستانى لە بوارى شەرى و ھاوسەرگىرى لە مەدىنەى شەعب (مدینە الشعب) لە بەغدا دىلى : پىش سالى ۲۰۰۲ رىزى تەلاق ۳% بوو، لە سالى ۲۰۰۵ گەيشتە ۲۹% و لەسالى ۲۰۰۷ گەيشتە ۵۰% ، لە سالى ۲۰۰۹ گەيشتە ۶۵%.

بە پىنى ئەو بىمانەى دەرچووہ لە كۆمىسىۆنى بالای قەزا، ژمارى داواكانى تەلاق گەيشتە ۲۸۶۸۹، لە سالى ۲۰۰۵ گەيشتە ۳۳۴۸، پاشان بەرزتر بۆوہ لە سالى ۲۰۰۶ گەيشتە ۳۵۶۲۷، لە سالى ۲۰۰۷ گەيشتە ۴۱۵۳۶. وە لە سالى ۲۰۰۹ گەيشتە ۸۲۰۴۵۲ تەلاق بە كۆى گشتى.

لە كۆتايىدا پىويستە ئامازە بەو بەكىن كەوا كۆمەلگەى عىراقى پىويستى بەو ھەيە كەوا زۆر بە جدى بەرامبەر ئەو كىشەيە بوستى و لايمەكانى شى بىكاتەوہ تاومكو بتوانى خىزانى عىراقى راست بىكاتەوہ زياتر مندالەكانيان سەرگەردان نەبن و ئالودى جگەرمو مەى و ماددە بىھۆشكەرمكان و تاوان نەبن. نەبوونى كارو كاسى و دانەمەزراندن ئەويش ھۆكارىكە بۇ زيادبوونى تەلاق چونكە پىداويستىەكانى خىزاندارى زۆرمو بارى ئابوورى زۆربەى خەلكىش خراپە بۆيە گەنجەكان لە ھەردوو رەگەز تواناى كۆنترۆل كرىنى خۆيان نىمو پەنا دىبەنە بەر تەلاق بۇ دەرزابوون لە خىزاندارى و كىشەو پىداويستىەكانى .

بېئويستە زياتر گرنگى بىھىن بە كىرىنمەۋى خولى تىگەيانلىن و بىگەيانلىن بۇ گەنجەكانمان لە
ھەردوو رەگەز دەربارەى پىرۋى خىزان و چۆنىمەتى مامەلەكەردىنى ھەردوولا لەگەل يەكترى و
چۆنىمەتى پەروەردى مىندال تاۋەكو بىنە تاكىكى چالاک و سوۋدەمەند لە كۆمەلگە.

باسى دوۋەم: ئامارەكانى شارى ھەولير

لە سەرۋىكايمتى دادگاي تېھەلچوونەۋى ناۋچەى ھەولير/ بەشى پلان و نامار

لە دەزگاي بەيان بۇ گەشەپىدانى مرقىى نوسراۋىكى ھەرمىمان بەرزكردەۋە بۇ بەرىز سەرۋىكى دادگاي تېھەلچوونەۋى ناۋچەى ھەولير بەرىز (حاکم شاکر) لە بەروارى ۲۰/۱۱/۲۰۱۴ ، تيايدا داوامان كرىبوو كەوا ئامارى ژمارى ئەۋانەى پرۆسەى ھاسەرگىريان ئەنجامداۋە لە شارى ھەولير و ژمارى ئەۋ كىشانەى كەوا ھاتوۋتە دادگاو لىكۆلینەۋى بۇ كراۋە ئەنجامەكەى گەشتوۋتە تەلاق و جىابوونەۋە لە پىگەى دادگا. ئەۋ داۋاكارىش بۇ ئامارى ھەردوۋ سالى (۲۰۱۳-۲۰۱۴) بوو، بەرىزان پەزامەندى داۋ، ھەرمانى دەرگىد كەوا بەشى نامار ھاوگارىمان بگات، ئەۋانىش زۆر بەرىزەۋە كارمەكەيان بۇ ئەنجامداين، سوپاسيان دىكەين و دەستخۇشيان لىدەكەين بەتايبەتى خوشكە(ئەسرین موستەفا سلىمان) بەرپۆمبەرى نامار، ۋە ھەروھە پىۋىستە نامازە بەۋەش بىكەين كەوا خوشكە (ھەرسىن ابراهيم محمد-) (لىكۆلەرمەۋى دادگايى- محقق قضائى) یش ھاوگارى زۆرى كرىن بۇ ۋەرگرتنى مەۋعدو ناسانكردى كارمگان.

لە سالى ۲۰۱۳: ژمارى پرۆسەى ھاسەرگىرى (۱۸۳۵۴) بەرامبەر ۲۷۶۰ تەلاق، ۋاتە بە پىژمەى

۱۵.٪

بابەت	ژمارە	پىژمەكى ٪
نەگونجان لەگەل يەكترى	۷۴۷	۲۷.۱
جىاۋازى تەمەن	۱۳۲	۴.۷
ھۆكارى نەزۇكى	۵۱	۱.۸
داۋىن پىسى (الخيانه الزوجيه)	۲۴۸	۹.٪
نەبوۋنى مالى جيا	۱۷۶	۶.۳۷

۲.۷	۷۵	ۋن ھىنانى دووم
۵.۲	۱۴۴	تەكنىكۆلۈجى سەرىدەم(مۇبەل، انترنېت)
۰.۴	۱۲	توشبۇونى يەككىيان بە نەخۇشى
۱۴.۵	۴۰۱	ھۆكۈرى كۆمەلەيمى
۱۲.۲	۳۱۵	ھۆكۈرى ئابوورى
-	-	ھۆكۈرى ئاينى
۱۴.۸	۴۰۸	ھۆكۈرمانى تر
۰.۰۳	۱	نەبۇونى تۈنەى جىنىسى
	۲۷۱۰	كۆى گشتى

ھۆكۈرى جىابوونەمۇش پىژمگەى بەم شىۋى خوارمۇمىيە:

لە سالى ۲۰۱۴، ئامارى تەنھا ۹ مانگ: كۆى پرۇسەى ھاوسەرگىرى (۱۵۵۵۰) ژمارە تەلاق (۱۷۰۹)، واتە پىژمى ۱۱% .

بابەت	ژمارە	پىژمىكى %
نەگۈنجان لەگەل يەكتىرى	۵۴۹	۲.۵
جىياوازى تەمەن	۵۰	۰.۳۲
ھۆكۈرى نەزۈكى	۲۲	۰.۱۴
داۋىن پەيسى (الخيانه الزوجية)	۱۹۹	۱.۲۷
نەبۈۋى مالى جىيا	۱۸۲	۱.۱۷
ژن ھىنانى دووم	۵۲	۰.۳۳
تەكتۈلۈجى سەردەم (مۇبەل، ئىترىت)	۱۱۹	۰.۷۱
توشبۈۋى يەككىيان بە نەخۈشى	۳	۰.۰۱
ھۆكۈرى كۆمەلەپەتى	۲۵۰	۱.۶
ھۆكۈرى ئابۋورى	۱۸۸	۱.۲
ھۆكۈرى ئاپىنى	۱	
ھۆكۈرىمەكانى تر	۹۲	۰.۶
نەبۈۋى توفائى جىنى		
كۆى گشتى	۱۷۰۹	

ئەگەر سەيرىكى ووردى ئەو ژمارەو پېژانە بىكەين دەيىن كەوا پېژى نەگونجان لەگەل يەكتى پېژمكى لە ھەموان بەرزترە ئەوش دىگەرپتەو بۇ چەند ھۆكارىك:

۱- باش يەكتى نەناسىنى يەكتى پېش چوونە پېش بۇ خوازىبىنى ئەوش زۆرى دىگەرپتەو بۇ ئەو خۆشەويستىيە كەوا ئىستا لەناو گەنجەكان باو، كە خۆشەويستىيەكى كاتىو پەيوەندى بەرژەمەندىو ھەيە نەو ك خۆشەويستى رەستەقىنە كەوا لە پېناو يەكتى و بەرژەمەندى خىزان ھەموو شتەك دىكاتە قوربانى ھەرچەندە ئەگەر گيانى خۆشى بىت.

۲- كەمى پۇشنىرى جا ئەو پۇشنىرىە لە بوارى زانستى بىت يان كۆمەلايەتى يان پەيوەندى خانەوادىيى بىت. پۇشنىرى تەواو زۆر پەيوەست نىە بە پەلو جۆرى بېرنامە، چۈنكە زۆر كەسان ھەن پەلى زانستىيان بەرزە بەلام لە پروى كۆمەلايەتى وخزمايەتى و پەيوەندى تاك و خىزاندارىدا ناستى زۆر نەمە يان ھەر سقرە بۆيە پېويستە گەنجەكانمان بارگاوى بىكەين بە پۇشنىرى گشتىرى بەتايىبەتى كۆمەلايەتى پېش چوونە ناو پەرسەى ھاوسەرگىرى.

۳- نەگونجان بە ھۆى جىاوازى لە ھاوتايى و گونجاويەتى (التكافؤ) جا ئەو ھاوتايە كۆمەلايەتى بىت يان پۇشنىرى يان دارايى و ئابوورى يان ەشايرى بىت.

۴- نەگونجان بەھۆى دوورى شوپىنى ژيان يان دوورى كەلتورى نەتەوايەتى و زمان و خاك وولات بىت.

ھۆكارى كۆمەلايەتى ئەويش پېژمكى بەرزە كە ئەويش ھۆى تايىبەتى زۆرى ھەيە و زانايان و كۆمەلناسان لە بەشداربووانى ئەم پەرتووكە زۆر باسيان لە ھۆكارمەكانى كىردو، بۆيە پېويست ناكات دووبارەى بىكەينەو.

ھۆكارمەكانى بەد پەموشتى: ئەويش ھۆى زۆرى ھەيە كە ھەندىكىان بەگورتى باس دىكەين:

۱- گرانەموى سنوورمەكانى كوردستان و عىراق لەسەر ولاتانى دراوسى و گرانەموشى بەسەر جىهان و ھاتنى ژمارمەكى زۆرى كرىكارو كاسىكارو بازىگان بۇ ناو كوردستان.

۲- كۆچ كىردى لاوان بۇ ھەندىمان و مانەمىيان بۇ ماومىيەكى دوورودىژو تېومگلانىيان بە كىردى سىكىسى نا شىرى.

۳- ھاتنى شاندە بىيانىمگان و كۆمپانىياگان.

۴- شەرى ناوخۇى عىراق و ناوارمبوونى ھاۋولاتيان ھااتنىان بۇ ھەرىمى كوردستان لە شارە جىياجىياگانى عىراق.

۵- زۆربوونى شوپنە گەشتىارىيەگان و زۆر بوونى گەشتىاران.

۶- مەترسى بلاۋبوونەھوى مادە بىيھۇشكەرمگان و بەگارھىنانيان لەلايەن گەنجەگان.

۷- زۆربوونى مىدىياگان و بلاۋبوونەھوى قلىمى سىكىسى و توندوتىزى و چاولىكرىنەھوىان لەلايەن خەلگانى ھەرزەكارو نا رۇشنەير.

۸- ھىرشى فەرھەنگى و رۇشنەيرى بىيانى بۇ سەر خەلگى ناۋچەگەو بلاۋكرىنەھوى ئەو بىروباومرپانەى كە لەگەل كۆمەلگەكەمان ناگونجى.

۹- ئىنترنېت و فىس بووك و بىيگەگانى ترى تۇرى كۆمەلايەتى.

۱۰- دور كەوتنەھە لە ئاين و رەۋشى ئىسلامى و دابونەرىتى رەسمى كوردەھوارى.

دكتورە پەيمان عزەت اسعد كە توپۇزمىكى كۆمەلايەتىمەو باومرپانەى دكتوراكەشى لەسەر كىشەگانى خىزانە لە ماۋى سالانى ۲۰۱۲ و ۲۰۱۴ نىزىكى ۴۷۵ كىشەى خىزانى ھاۋومتەلا وتوانىۋىمىتى نىزىكى ۸۴% ى كىشەگان چارەسەر بىكات بەتمەنھا، بەيى چۈنە دادگا. دكتورە پەيمان لىستىكى بۇ كىردوون بە ھۆكارى كىشەگان ژمارەيان و رېزىمگانىيان.

ژمارەى گشتى كېشەكان ۴۷۵

جۇزى دۇكار	ژمارد	رېژدكان
خىيانەتى يەككەك لە ھاوسەرەكان	۱۵۷	۳۳
نەگونجانى كۆمەلەيتى	۸۰	۱۶.۸
زوو بە شوودان	۷۲	۱۵.۱۵
كېشەى پەرومردى مىندال وچۇنىمى مامەلەكردن لەكەلپان	۵۵	۱۱.۶
نەبوونى گەتوگۇ دىيالۇگ لە نېوانپان	۴۸	۱۰.۱
دەست تېومردانى خزم وەكس وگەر	۲۵	۷.۳۶
تونلوتىزى لە نېوانپان	۲۸	۵.۹

ھۆكارە سەرمەكىمەكانى خىيانەتى ھاوسەرىتى

- ۱- كارکردنى ئافرىت لە دەرموى مال.
- ۲- سەفەرى ئافرىت بە تەنھا و بەيى مەحرەم.
- ۳- گومانى زۆرو تاوانبارکردنى يەككىرى بە ناپەوا.
- ۴- پەستگوى خەستى پىاو بۇ ئافرىتەمەكى.
- ۵- ھاوسەرگىرى پەنھانى ھەك زەواجى مۆتەھو مىسار.
- ۶- كەم تېگەشتن لە ناين و پەيامەمەكى.
- ۷- مائەموى پىاو بە تەنھا بەرامبەر ھەيمە سېكسىمەكان و ئىنتەرنىت.
- ۸- پەيۋەندى كەردن بە ئىنتەرنىت لەگەل كەسى بېگەنە.
- ۹- سەرھالى بوون بە زىانى ماددى دونپاو لە بىر كەردن و پەستگوى خەستى ھاوسەرو مال و مىندال.

سهرچاومکان

- ۱- محمد عبدالهادي، العلاقات الإجتماعية بعد الزواج
- ۲- سلمان الشمراني، انواع الشخصية وتأثيرها على العلاقات الأسرية
- ۳- سؤسيؤلؤزيای خيزان، مليحة عونى القصير ود. صبيح عبدالنعم احمد و: صابر بكر بوكانى
- ۴- د.معن خليل، كؤمه لناسى خيزان. و: نارام امين جلال
- ۵- سهر احمد سعيد معوض، حقيرة تدريبيه اكاڤمية، علم الاجتماع الاسري
- ۶- علم الاجتماع، ص ۴۸۷
- ۷- اثر الأسرة والمجتمع في الأحداث الذين هم دون الثالثة عشر: ص ۳۷
- ۸- مجلة المختار ، عدد ابريل لسنة ۱۹۵۶ تحت عنوان اقوال مأثورة.
- ۹- مجلة الهلال، عدد مايو لسنة ۱۹۵۷: ص ۸
- ۱۰- همنليک سهرچاومى ديکه لمئينتهرنيت.

- پېشەكى..... ۵
- بەشى يەكەم: پېئاسەى ھاوسەرگىرى و خىزان و گرنكى ئەم پېرۆسەيە و ئامانجەكانى..... ۹
- باسى يەكەم: پېئاسەى ھاوسەرگىرى..... ۱۱
- باسى دوۋەم: گرنكى پېرۆسەى ھاوسەرگىرى و ئامانجەكانى..... ۱۵
- باسى سىيەم: بىنەماكانى دامەزئاندى خىزانىكى ئاسوودەو سەرکەۋتوۋ..... ۱۷
- باسى چوارەم: كارىگەرى خىزان لەسەر مندالەكان..... ۲۲
- بەشى دوۋەم: كېشە كۆمەلايەتى و ئابوورىەكان..... ۲۵
- باسى يەكەم: چەند ھۆكارىكى لىكترازانى پەيۋەندىەكانى خىزان..... ۲۷
- باسى دوۋەم: پۆلەن كرنى ھۆكارەكانى كېشەكانى ژيانى ھاوسەرگىرى لەلايەن زانايانى كۆمەلئاس و ئابوورى و دەرونئاسەو..... ۲۲
- باسى سىيەم: باسكرنى سى كېشە بۆ زياتر پوون كرنەو..... ۲۶
- ۱- دوۋرى و جياۋازى لە ئوسلوب و جۆرى پەرۋەردەكرىن لە نىۋان دايك و باوك؟..... ۲۶
- ۲- ئاكۆكى نىۋان ئافرەت و دايكى پياۋەكەى (خەسوۋى):..... ۲۶
- ۳- مەملانى لە نىۋان ھەردو ھاوسەردا:..... ۲۷
- باسى چوارەم: ھاوسەرگىرى ئەلىكترونى و لايەنى نىگەتيفەكانى ئەو جۆرە ھاوسەر گىرىيە..... ۳۹
- باسى پېنجەم: ھەندىك لە ئوسلوبى كىردارى بۆ چارەسەرى كېشەى ھاوسەرگىرى..... ۴۰
- رېگا چارەى بەھىزكرىنى پەيۋەندى نىۋان ھاوسەرگىران:..... ۴۴
- باسى شەشەم: ھەندىك لە سوودەكانى كېشەكانى نىۋان ھەردو ھاوسەر:..... ۴۶

- ۴۹..... بەشى سىيەم: ھاوسەرگىرى لە پووى تەندروستىيەوہ.....
- ۵۲..... باسى يەكەم: دواكەوتنى مندالبوون (دەرەنگ مندالبوون).....
- ۵۳..... باسى دووہم: مندال نہبوون بە گشتى.....
- ۵۵..... باسى سىيەم: نہبوونى پەرگەزى نىرینە (نہبوونى کوپ).....
- ۵۷..... باسى چوارەم: كىشەي تەمەن و جوانى و ھەلسوكەوت و پەرەشت.....
- ۵۹..... باسى پىنجەم: دەرکەوتنى ھەندى نہخۆشى كاتى پەرۆسەكە، يان دواى پەرۆسەكە.....
- ۶۱..... بەشى چوارەم: ياساى بارى كەسى ژمارە ۱۸۸ سالى ۱۹۵۹ ھەموارکراو.....
- ۶۲..... ھاوسەرگىرى و خوازىيىنى:.....
- ۶۳..... نەرکەكانى گرئەستى ھاوسەرگىرى و مەرچەكانى:.....
- ۶۶..... مافى ژن و حوكمەكانى: يەكەم: مارەيى.....
- ۶۷..... ھەلۆەشاندىنەوہى گرئەستى ھاوسەرگىرى (الطلاق).....
- ۶۷..... لىكجىابوونەوہى قەزايى (التفريق القضائى).....
- ۷۰..... مەرچەكانى ھىنانى ژنى دووہم لە ياسا:.....
- ۷۱..... بەشى پىنجەم: ئامارەكانى عىراق و ھەولير.....
- ۷۲..... باسى يەكەم: ئامارەكانى عىراق بە گشتى و چىرۆكى ھەندىك لە ھاوسەرەكان.....
- ۷۹..... باسى دووہم: ئامارەكانى شارى ھەولير.....
- ۸۵..... سەرچاوەكان.....

دهزگای به یان بۆ گه شه پیدانی مرۆیی
مؤسسة البيان للتنمية البشرية
AL-BAYAN FOUNDATION FOR HUMAN DEVELOPMENT

ئەم پەرەو دەسەر ئەرکی (دەزگای بیان بۆ گەشە پیدانی مرۆیی) چاپکراوە بە خۆرای
دابهش ددکرت بەسەر ئەو خوشک و برایانەکی کە پرۆسەی هاوسەرگیری ئەنجام دەدەن.

لەم پەرەو دەسەر ئەم بابەتانە بخوینەو:

- 1- بێهەو نامانجەکانی هاوسەرگیری
- 2- گرنگی هاوسەرگیری لە ژیانی مرۆفدا
- 3- کێشه گۆمەلایەتی و نابوری و تەندروستیەکان و چارەسەری
- 4- یاساگانی هەریەمی گوردستان پەيوەست بە هاوسەرگیری
- 5- نامارەگانی عێراق و شاری هەولێر پەيوەست بەم پرۆسەیهوه

چاپخانەکی حاجی هاشم / هەولێر
0750 447 6899

www.lqra-ahlamontada.com

مکتبە (کوردی، عەرەبی، فارسی)